

MUSEUM DE LAKENHAL

JAARVERSLAG 2012

INHOUD	
VOORWOORD SAMENVATTING	pag 3 - 5
PRESENTATIES	pag 6 - 9
PROGRAMMA & COLLECTIE	pag 12 - 20
PUBLIEK	pag 21 - 33
BEDRIJF	pag 34 - 37
FINANCIEN	pag 38 - 40
NEVENFUNCTIES, DIENSTREIZEN, PUBLICATIES	pag 41 - 45
VRIENDENVERENIGING VBL	pag 46 - 48
LUCAS VAN LEYDEN MECENTAAT	pag 49 - 54
FINANCIERS	pag 55
COLOFON	pag 56

VOORWOORD | SAMENVATTING

Voor u ligt het jaarverslag 2012 van Museum De Lakenhal, sinds 1874 het museum voor kunst, kunstnijverheid en geschiedenis van de stad Leiden. Het hoogtepunt van het jaar 2012 was zonder twijfel de aankoop van de *Brillenverkoper* uit 1623-24, het vroegst bekende werk van Rembrandt Harmensz van Rijn. Na lange voorbereidingen konden Museum De Lakenhal en de Gemeente Leiden in februari bekend maken dat er na meer dan vierhonderd jaar voor het eerst een werk van Rembrandt aan de collectie werd toegevoegd. Rembrandt is, evenals Jan Steen, Jan van Goyen en vele andere schilders van de 17^e-eeuwse Hollandse school, in Leiden geboren en getogen, en dat verdient een plaats in de stedelijke collectie. De aankoop kwam tot stand met bijzondere bijdragen van de Gemeente Leiden, de Vereniging van Belangstellenden in De Lakenhal (VBL) en de Vereniging Rembrandt.

Het najaar stond in het teken van de vernieuwende, multidisciplinaire tentoonstelling *PARELEN in kunst, natuur & dans*, waarmee het museum veel lof oogstte. *PARELEN* werd samengesteld door gastcurator en choreograaf Karin Post, die dans, natuurhistorie, beeldende kunst, film, muziek en vormgeving verwerkte in één groot totaalkunstwerk dat zich door het hele gebouw slingerde. Een door toneelschrijver Rob de Graaf geschreven verhaal over het meisje Siluce die een parel vindt, vormde de rode draad van deze tentoonstelling. Het verhaal werd op audiotour verteld door acteur Pierre Bokma. Bijzondere bruiklenen kwamen van NCB Naturalis en het Rijkmuseum Volkenkunde in Leiden. Daarnaast werd samengewerkt met tal van kunstenaars, choreografen en gezelschappen, waaronder Jiri Kylian, Het Nationaal Ballet, Marijke van Warmerdam, Rob Birza en componist Yannis Kyriakides.

In 2012 is bijzonder veel aandacht besteed aan de presentatie van de collectie. In de eerste helft van het jaar werden diverse speciale collectiepresentaties gewijd aan o.a. de aankoop van Rembrandts *Brillenverkoper*, het werk van Floris Verster, Jan Toorop, Theo van Doesburg en de unieke verzameling toverlantaarns. Met een landelijke campagne werd deze positionering van Museum De Lakenhal als collectiemuseum kracht bij gezet.

Er is ingezet op verdergaande professionalisering van de museale organisatie, zowel op het niveau van de Bedrijfsvoering als bij de afdelingen Programma & Collecties en Publiek. Verheugend nieuws is dat het museum na een positieve rapportage onder voorbehoud werd opgenomen in het Museumregister. Het museum ontving in 2012 ruim 43.000 bezoekers.

Binnen de afdeling Bedrijfsvoering werd het proces van reorganisatie afgerond dat in 2011 was ingezet. Als laatste tranche in dit traject is de museale beveiliging doorgelicht en van een nieuwe opzet voorzien. Ten gevolge van de sloop van museale kantoren en de werkplaats ten behoeve van de bouw van muziekcentrum De Nobel, verhuisde een deel van het personeel naar het nabijgelegen pand Scheltema. De interne werkprocessen werden aangepast aan de oprichting van het Servicepunt⁷¹, waar financiën, juridische zaken en HRM van de Gemeente Leiden zijn ondergebracht.

Met een percentage van 24,7% eigen inkomsten in 2012 doet Museum De Lakenhal het als cultureel ondernemer bijzonder goed in vergelijking met de rijksnorm (17,5%). Het museum beschikt over een

tijdelijk budget voor programmering ter hoogte van €200.000,-, dat in 2009 voor vier jaar werd toegekend. Door middel van matching wordt sindsdien 75% van de tentoonstellingen extern gefinancierd. Dat creëert kansen maar maakt het museum ook kwetsbaar; per 1 januari 2014 komt het incidentele tentoonstellingsbudget te vervallen. Daarnaast werd in 2012 een gemeentelijke bezuiniging opgelegd die oploopt tot €107.000 in 2014.

Ook dit jaar werd achter de schermen door de afdeling Programma en Collecties weer gestaag gewerkt aan *Werk in Uitvoering*, het grootschalige project waarbij de basisregistratie, basisconservering en digitalisering van alle 22.000 objecten uit de collectie systematisch ter hand worden genomen. Medio 2012 werden 13.000 objecten online gezet. Tegelijkertijd werd het Collectieplan 'Onthullen en verbinden' gepresenteerd, waarin de geschiedenis en collectieopbouw voor het eerst integraal worden beschreven; een mijlpaal in de geschiedenis van Museum De Lakenhal. Ook zijn in het Collectieplan de lijnen voor het toekomstige verzamel- en presentatiebeleid uitgelegd. Op basis van dit Collectieplan worden de mogelijkheden voor samenwerking met natuurlijke partners op het gebied van Leids erfgoed verder verkend.

Binnen de afdeling Publiek is het fundament gelegd voor een geheel vernieuwde communicatiestrategie en dito huisstijl die per 1 januari 2013 werd geïntroduceerd. De nieuwe *look & feel* werd ontwikkeld door de jonge, getalenteerde vormgever Robin Stam. Het beeldmerk is gebaseerd op het historische lakenloodje. Voor de vriendenvereniging VBL en het Lucas van Leyden Mecenaat werd een verwante toepassing ontwikkeld. Daarnaast werden mediacampagnes voor het museum, de collectie en de tentoonstelling *PARELEN* landelijk en succesvol uitgerold. De publieke ontvangstruimte in de hal is verbeterd en voorzien van een permanente audiotourbalie, naar een vormgeving van Karen Polder. Het aantal vrijwilligers breidde zich in nauwe samenwerking met de vriendenvereniging VBL aanzienlijk uit.

Museum De Lakenhal staat middenin de samenleving en hecht veel belang aan een goede samenwerking met de vriendenvereniging VBL (600 leden) en het Lucas van Leyden Mecenaat, dat in 2012 17 nieuwe leden mocht verwelkomen: 15 Drapeniers en 2 Staalmeesters. De banden met beide zijn in 2013 verder aangehaald en versterkt. Op deze en andere wijze werd het netwerk rond Museum De Lakenhal versterkt en uitgebreid.

Na een intensieve voorbereidingsperiode werd het Kaderbesluit Restauratie en Uitbreiding in mei 2012 op één stem na unaniem aangenomen door de Leidse gemeenteraad. Dit Kaderbesluit voorziet in goedkeuring van de planontwikkeling voor hoogwaardige restauratie van rijksmonument de 'Laecken-Halle' (1641) en de achtergelegen schilderijenzalen, alsmede de bouw van een nieuwe tentoonstellingszaal, logistieke voorzieningen en het verbeteren van de publieksvoorzieningen. Vanuit de Gemeente Leiden is een bedrag van 13,5 miljoen euro beschikbaar gesteld. Om de benodigde extra financiering bij elkaar te krijgen, is Museum De Lakenhal in 2012 een fondsenwervingscampagne gestart. Bij het Kaderbesluit Restauratie en Uitbreiding werd tevens vastgelegd dat de incidentele budgetten voor programmering en personeel, die in de periode 2014-2016 komen te vervallen, vanaf 2017 structureel worden toegekend.

Museum De Lakenhal heeft in 2012 een aanzienlijk deel van de achterstanden op het gebied van personeel & organisatie, bedrijfsvoering en collectie kunnen wegwerken. Daarnaast werd gestaag gebouwd aan de verdere ontwikkeling van Museum De Lakenhal tot eigentijds, publieksgericht en ondernemend museum, dat zich onderscheidt door kwaliteit en avontuurlijkheid.

Graag wil ik vanaf deze plaats alle medewerkers, vrijwilligers, vrienden, mecenasen en overige financiers van harte bedanken voor hun inzet en betrokkenheid.

Meta Knol

PRESENTATIES 2012

SUSKE EN WISKE: HET LIJDENDE LEIDEN

(12 november 2011 t/m 4 maart 2012)

In het kader van de tentoonstelling VRIJHEID! LEIDENS ONTZET 1574-2011 toonde Museum De Lakenhal veertig originele potloodschetsen en inktplaten uit het nieuwste stripalbum van 'Suske en Wiske: Het Lijdende Leiden'. De tentoonstelling kwam tot stand in samenwerking met Studio Vandersteen. Standaard Uitgeverij te Antwerpen heeft in samenwerking met de Leidse 3 October Vereeniging het heldhaftige verhaal over Leidens Ontzet vertaald in een nieuw Suske en Wiske stripverhaal.

Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Karen Polder. Audiovisueel materiaal: Lostformat, Leiden

RANDOM DE STIJL

(1 januari t/m 19 februari 2012)

In Leiden richtte Theo van Doesburg in 1917 het tijdschrift *De Stijl* op. Samen met andere kunstenaars ontwikkelde hij in zijn Leidse atelier het proces van het doorbeelden: het maken van steeds abstractere kunst. De presentatie *Random De Stijl* liet het vroege werk van Van Doesburg zien, waaronder enkele door hem ontworpen stoelen en zijn eerste volledig abstracte schilderij *Sfeer*. Hendrik Valk, Theo Lohman en Harm Kamerlingh Onnes waren vertegenwoordigd met schilderijen, tekeningen en ontwerpen die eveneens getuigen van de zoektocht naar het geabstraheerde beeld. Van Harm Kamerlingh Onnes was het grote schilderij *De Stad* te zien dat hij in 1917 maakte en een nieuw verworven affiche voor de eerste tentoonstelling van de Leidse Kunstclub de Sphinx. Een aparte aanvulling op de presentatie bestond uit schilderijen van Bram van Velde en zijn broer Geert van Velde. Beide kunstenaars werkten in dezelfde periode, maar hun schilderijen getuigen juist van een steeds vrijere uitdrukkingwijze en laten de invloed van het expressionisme en van Vincent van Gogh zien. Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Karen Polder

WILLEM VAN DER NAT

(1 januari t/m 4 maart 2012)

Van der Nat (1864-1929) behoorde tot een groep Leidse schilders die zich liet inspireren door de Haagse School. Hij was vooral bekend als schilder van dieren, vooral schapen en geiten, die hij als levende schepsels met een eigen identiteit op de voorgrond plaatste. In 2010 en 2011 verwierf Museum De Lakenhal van hem het stadsgezicht met de Waardgracht in Leiden en zeven schetsboeken uit de periode 1910-1924. Deze werken waren te zien in een speciale collectiepresentatie van alle schilderijen en schetsen die in het bezit zijn van Museum De Lakenhal. Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Karen Polder

RANDOM JAN TOOROP & H.P. BREMMER 1890-1930

(10 maart 2012 t/m 13 januari 2013)

Presentatie rondom de aankoop van het gepointilleerd schilderij van Jan Toorop getiteld *Twee bomen* (ca. 1897). Toorop woonde indertijd in Katwijk en beïnvloedde met zijn gepointilleerde schilderijstijl onder andere de kunstenaars H.P. Bremmer, Jan Vijlbrief, Thorn Prikker en Van Daalhoff. Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Karen Polder

BRILLENVERKOPER VAN REMBRANDT VAN RIJN

(17 februari t/m 16 september 2012)

In de zaal met 17de-eeuwse werken werd een presentatie ingericht van de aankoop van de *Brillenverkoper* (1623-24, gemaakt door Rembrandt van Rijn. De kunstenaar maakte het werk omstreeks zijn 17de levensjaar in zijn geboortestad Leiden. De gemeente Leiden en Museum De Lakenhal verworven het schilderij met steun van het Mondriaan Fonds, de Vereniging Rembrandt en de Vereniging van Belangstellenden in De Lakenhal. Na bijna vierhonderd jaar heeft de stad Leiden nu voor het eerst een schilderij van deze wereldberoemde Hollandse meester in eigen bezit. Grafisch ontwerp: Karen Polder.

Wethouder van Cultuur, Jan-Jaap de Haan: "Voor Leiden is deze aankoop van groot historisch belang. Het bezit van deze vroege Rembrandt past bij Leiden als een stad van kennis en cultuur. Leiden is de 3de museumstad, de 3de monumentenstad en de 4de cultuurstad van Nederland. In Leiden is de monumentale, historische binnenstad nog grotendeels intact. Het Leiden van Rembrandt is er nog. Een werk van Rembrandt mocht niet ontbreken."

DE VROEGE STIJL

(10 maart 2012 t/m 12 januari 2013)

Opnieuw een bijzondere presentatie gewijd aan de kunstenaarsbeweging DE STIJL. Nu ook met de glas-in-loodramen van Theo van Doesburg en als aparte aanvulling enkele schilderijen van H.P. Bremmer en het aangekochte *Landschap met bomen* van Jan Toorop. Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Karen Polder.

TOVERLANTAARNS

(31 maart t/m 12 augustus 2012)

De tentoonstelling TOVERLANTAARNS presenteerde originele toverlantaarns in combinatie met een selectie van 18e-eeuwse toverlantaarnplaten uit de eigen collectie van Museum De Lakenhal. De tentoonstelling was opgezet als een vierluik, waarin de objecten werden getoond in met gordijnen van rood velours verduisterde kabinetten. Deze waren aaneengeschakeld tot een in de ruimte langgerekte 'black box'. Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Karen Polder

FLORIS VERSTER & ALBERT VERWEY

(7 april t/m 12 augustus 2012)

Tentoonstelling over de Leidse kunstenaar Floris Verster (1861 - 1926): een belangrijk wegbereider van de avant-garde. Zijn werk werd getoond in samenhang met gedichten van Albert Verwey en andere tijdgenoten van de zogenoemde Tachtigers. Deze gedichten werden wandvullend in beeld gebracht. Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Karen Polder

DE LEIDSE KOORBOEKEN

(7 april t/m 12 augustus 2012)

Presentatie van drie van de zes koorboeken uit de Pieterskerk, met meerstemmige kerkmuziek uit de 15de en vroeg 16de eeuw, in de zaal met Middeleeuwse drieluiken. Ook de muziek uit de koorboeken was er te horen, uitgevoerd door het Egidius Kwartet.

PARELEN in KUNST, NATUUR & DANS

(16 september 2012 – 13 januari 2013)

PARELEN was een interdisciplinaire tentoonstelling (dans, kunst en natuurhistorie) die werd samengesteld door gastcurator en choreograaf Karin Post. Zij creëerde een museale choreografie met bijdragen van o.a. Het Nationale Ballet, Jiri Kylian, LeineRoebana, Michael Schumacher en videopremières van Maura Biava, Koen Hauser, Daniëlle Kwaaitaal en Marijke van Warmerdam. Rode draad in PARELEN was het verhaal over parelduikster Siluce, geschreven door scenarist Rob de Graaf en voor de audiotour ingesproken door acteur Pierre Bokma. Kleurengamma tentoonstelling: Peter Struyken.

Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Ankie Stoutjesdijk.

UTOPISCH NEST

Utopisch Nest is een duurzame, unieke en avontuurlijke samenwerking tussen **Museum De Lakenhal** en muziektheaterensemble **de Veenfabriek**. Voormalig broedplaats **Scheltema** is eind 2011 weggefallen als partner. Utopisch Nest heeft in 2012 kantoor gehouden in de kantoorruimte van de Veenfabriek in het Leidse Scheltema Complex. De inhoudelijke regie lag bij theatermaker Paul Koek van de Veenfabriek en Meta Knol, directeur van Museum De Lakenhal. Projectleider van Utopisch Nest was Resi van der Ploeg. Er zijn binnen Utopisch Nest in 2012 **drie interdisciplinaire projecten** ontwikkeld met een experimenteel karakter. Zij hebben elk geresulteerd in een concreet **kunstwerk of kunstproject**. De uitkomst van deze projecten stond niet op voorhand vast wat hoort bij het werken vanuit het principe **recht op risico**. Voor alle drie de projecten geldt dat cross-overs tussen kunst, wetenschap en de samenleving in de basis van de projecten besloten ligt. Overigens wel steeds met een eigen accent.

Bij het project **De Toverlantaarn van Anke Brouwer** was de samenwerking met de wetenschap het meest verankerd in de inhoudelijke ontwikkeling van het project. Daarentegen was het maatschappelijke engagement het duidelijkst aanwezig in de projecten **Niets is Genoeg van Martijn Engelbregt** en in de **New World Summit Leiden van Jonas Staal**. In de drie projecten zijn de betrokken kunstenaars, met verschillende achtergronden, voortdurend uitgedaagd om over de grenzen van de eigen discipline heen te denken. Er zijn dan ook geen klassieke tentoonstellingen, theatervoorstellingen of concerten uit voort gekomen. Het was een grote uitdaging om kunstenaars en theatermakers te stimuleren om nog meer dan voorheen de grenzen op te zoeken en onverwachte wendingen en andere disciplines toe te laten in hun manier van opereren. De inzet is en blijft immers om via inhoudelijke lijnen **nieuwe, hybride presentatievormen** te ontwikkelen. Door de processen van de projecten inzichtelijk te maken via de website, het Live Magazine en andere tussentijdse presentaties heeft Utopisch Nest gepoogd het publiek mee te nemen in de denkoefening van de kunstenaar. Op die manier zijn ook de ontstane ketens van inspiratie tussen kunstenaars, wetenschappers en uitvoerenden inzichtelijk gemaakt.

Drie projecten

1. Programmering Veenfabriek: jaarthema Geloof/Ongeloof, voorstelling **Drie Monniken** gekoppeld aan beeldend kunstenaar **Jonas Staal**. De première van *Drie Monniken* was op 20 april 2012. De New World Summit Leiden van Jonas Staal vond plaats op 29 december 2012 in De Waag te Leiden.
2. Programmering Veenfabriek: jaarthema Geloof/Ongeloof, voorstelling **Ik wil mijn geld terug** is gekoppeld aan proceskunstenaar **Martijn Engelbregt**. De première van *Ik wil mijn geld terug* was op 16 mei 2012. Het project van Martijn Engelbregt *Niets is Genoeg* is verspreid over het jaar vanaf mei 2012 zichtbaar geweest op diverse locaties in Leiden.

3. Programmering Museum De Lakenhal: collectietentoonstelling **Toverlantaarns** is gekoppeld aan componist **Anke Brouwer**. De tentoonstelling startte op 31 maart 2012 en liep door tot 12 augustus 2012. De première van muziekfilm *De Toverlantaarn* van Anke Brouwer vond plaats op 17 juni 2012 in Museum De Lakenhal. Andere live-uitvoeringen vonden plaats op 24 en 30 juni 2012 en van 17 juni t/m 12 augustus was de muziekfilm via een installatie te bekijken in Museum De Lakenhal.

In seizoen 2011-2012 stelde de Veenfabriek zichzelf, binnen het thema Geloof/Ongeloof, in staat geruime tijd na te denken over de gebeurtenissen die de ontwikkeling van onze samenleving beïnvloeden. Dat deed de Veenfabriek niet alleen. Om zich te behoeden voor clichés en al te gemakkelijke aannames stelde de Veenfabriek met een aantal hoogleraren van de Universiteit Leiden een denktank van twaalf wetenschappers samen. Aangevuld met Netwerk Democratie, een organisatie die onderzoek doet naar de beïnvloeding van het politiek-maatschappelijke proces door de nieuwe media, heeft deze denktank de Veenfabriek begeleid en geïnspireerd. Het resultaat is niet alleen in de voorstellingen tot uitdrukking gekomen. In de Veenproef XL op 1 en 2 december zijn de gedachten en de conclusies van het jaarthema een weekendlang met het publiek gedeeld in het Scheltemacomplex in Leiden.

De Veenfabriek maakte rondom het jaarthema vier voorstellingen waarvan er twee van belang waren voor Utopisch Nest.

UTOPISCH NEST | ANKE BROUWER – DE TOVERLANTAARN

(17 juni t/m 12 augustus)

Museum De Lakenhal organiseerde in 2012 de collectietentoonstelling *Toverlantaarns* in samenwerking met gastconservator Tristan Mostert (Rijksmuseum Amsterdam). De tentoonstelling ging niet zozeer in op de geschiedenis van de optica, maar had een focus op het magisch-verhalende aspect van de lantaarns.

De Veenfabriek en Museum De Lakenhal benaderden componist **ANKE BROUWER** om middels muziek en geluid op deze toverlantaarnvoorstellingen te reageren, ze te ondersteunen, te actualiseren of te becommentariëren. Het proces dat Anke **Brouwer** is aangegaan was een spannende samenkomst van verleden en heden, van analoog vernuft versus moderne techniek, van kennis en emotie én van museum, muziek en film. Naast de muziekfilm hebben er diverse live-uitvoeringen plaatsgevonden en de muziekfilm is tevens als installatie gepresenteerd in Museum De Lakenhal van 17 juni (premièredatum) t/m 12 augustus 2012.

Brouwer werkte samen met accordeonist Marieke Grotenhuis en filmmaker Michiel Keller, met als eindresultaat deze magische muziekfilminstallatie. Ook tijdens de Museumnacht Leiden (30 juni) werd *De Toverlantaarn* meermaals live opgevoerd. Verder is er een DVD geproduceerd waarop een trailer van het project en een registratie van de première van de live-uitvoering met Marieke Grotenhuis op accordeon te zien en te beluisteren zijn, inclusief boekje bij de DVD met een samenvatting van de lezing *Muziek en verwachtingen* van neuropsycholoog Wiebo Brouwer.

UTOPISCH NEST | MARTIJN ENGELBRECHT – IK WIL MIJN GELD TERUG

Presentatie tijdens Cultuurweken Leiden (juni 2012)

Proceskunstenaar Martijn Engelbrecht reageerde op de voorstelling 'Ik wil mijn geld terug' van De Veenfabriek i.s.m. Eric de Vroedt. Voor Utopisch Nest volgde Martijn Engelbrecht het proces van de totstandkoming van de voorstelling *Ik wil mijn geld terug* van Eric de Vroedt voor De Veenfabriek. In reactie op de thematiek en na gesprekken met financieel geograaf prof.dr. Ewald Engelen (UvA) en docent

geschiedenis en methodologie van de economie dr.ir. Marcel Boumans (UvA) presenteerde Engelbregt zijn eerste uiting in de vorm van de postercampagne *Niets is Genoeg*. Als een manifest timmerde hij een witte poster met daarop de tekst *Niets is Genoeg* op een maagdelijke muur in Museum De Lakenhal. Daarnaast verspreidde hij 120 posters op de zogenaamde driehoeksborden in het centrum van Leiden, die normaal gesproken het domein zijn van commerciële en culturele instellingen. Die laatste actie leidde direct tot reacties. De poster en uitspraak werden door diverse partijen overgenomen en/of getoond. Zo nam de Wegewacht het op in haar personeelsblad als 'overpeinzing' en stond een foto van de poster plots op Wikipedia ter illustratie van het begrip Materialisme.

In juni werden er diverse wandelingen door Den Haag georganiseerd door Martijn Engelbregt en grafisch ontwerper Herman van Bostelen in samenwerking met Heden (kunst van nu). Tijdens deze wandelingen rondom een tentoonstelling in Heden waarin de archieven van Herman van Bostelen en Martijn Engelbregt centraal stonden werd de term *Niets is Genoeg* op meerdere manieren onder de aandacht gebracht. In september 2012 werd Martijn Engelbregt door de Volkskrant gevraagd een beeld te maken i.v.m. de aanstaande opening van het Stedelijk Museum Amsterdam. Martijn heeft - net zoals eerder in Museum De Lakenhal - de poster van *Niets is Genoeg* op een muur in het Stedelijk Museum opgehangen. Zo was er opeens sprake van een serie die weer onderdeel kan worden van zijn veelomvattende archief.

Na een omweg via o.a. ideeën over draaiorgels besloot Martijn Engelbregt om in 'koopmaand' december nog een keer terug te keren met de *Niets is Genoeg* campagne. Wederom met een serie driehoeksborden aangevuld met *Niets is Genoeg* op een groot steigerdoek in het centrum van het winkelgebied van Leiden.

UTOPISCH NEST | JONAS STAAL – NEW WORLD SUMMIT

Presentatie in de Waag, Leiden (oktober 2012)

Beeldend kunstenaar Jonas Staal haakt met zijn *New World Summit* aan bij het jaarthema 'Geloof/Ongeloof, geloven wij nog in de samenleving' van De Veenfabriek. De *New World Summit* is een alternatief parlement voor politieke en juridische vertegenwoordigers die zijn opgenomen op zogeheten internationale 'terreurlijsten'. Deze organisaties worden internationaal als staatsgevaarlijk beschouwd. Naar voorbeeld van de eerdere editie op de Berlijn Biënnale nodigde Jonas Staal in Leiden eenieder uit om aan te schuiven in zijn mobiele parlamentsgebouw, waar "verbannen" sprekers uit o.a. de Filipijnen nu eens vrijuit kunnen spreken.

KUNSTROUTE

22-23 september

Museum De Lakenhal organiseert de **Kunstroute Leiden** om Leidse kunstenaars de gelegenheid te geven zich te presenteren aan een groot publiek. Zij probeert door middel van goede publiciteit, verzorging van het start- en informatiepunt en extra activiteiten een zo groot mogelijk publiek te bereiken en de Leidse kunst een professionele uitstraling te bezorgen. De jaarlijkse kunstroute heeft een vaste plaats in het cultureel aanbod van Leiden.

In 2012 vond de **Kunstroute Leiden** voor de 18e keer plaats. Op 22 en 23 september kon het publiek een route volgen langs 90 locaties waar 149 individuele kunstenaars, 38 galeries en expositieruimten en 10 kunstcollectieven hun (groeps)presentaties toonden. De Kunstroute 2012 telde circa 6000 bezoekers.

De begane grond van het **Scheltema** werd evenals voorgaande jaren ingericht als start- en informatiepunt waar een gratis routeboekje verkrijgbaar was en documentatie van alle deelnemende kunstenaars kon worden ingezien. Hier vond op donderdag 20 september ook de opening plaats in de vorm van een **soep- en speeddate** tussen kunstenaars en diverse professionals uit de culturele sector, gevolgd door een feest met bijdragen van **Art for Art's Sake** (muziek), **Clara van den Bosch** (kunstproject The Dog Connection) en de opening van de tentoonstelling van het **Cultuur Collectief Leiden**.

Scheltema diende daarnaast als podium voor diverse activiteiten en presentaties. Er werd werk geëxposeerd door het **Cultuur Collectief Leiden**, een verzameling gerenommeerde kunstenaars uit Leiden, bijeengebracht door galeriehoudster Diana Lepelaar.

Op zaterdag en zondag vonden er muzikale optredens plaats van diverse singer/songwriters. In Scheltema ook een venster op de kunstroute door middel van groot geprojecteerde fotoreportages gemaakt tijdens het weekend zelf. In Museum De Lakenhal konden bezoekers van de Kunstroute, op vertoon van hun Kunstrouteboekje, gratis toegang krijgen tot de tentoonstelling **Parelen in Kunst, Natuur en Dans**. Hier werd door circa 50 bezoekers gebruik van gemaakt.

AFDELING PROGRAMMA EN COLLECTIES

Ook in 2012 werd achter de schermen doorgewerkt aan de basisregistratie en basisconservering van de collectie. In de laatste weken van 2012 werd de grens van 20.000 objecten gepasseerd. In 2013 zal het project Werk in Uitvoering worden afgesloten met de registratie en fotografie van de schilderijen.

De collectiedocumentatie werd in een centraal archief samengebracht en zal in 2013 op inventarisnummer ontsloten worden.

In 2012 werd de bibliotheek van het museum omgevormd tot een handbibliotheek voor intern gebruik. De afgestoten boeken zijn herplaatst of geveild.

Parallel aan het onderzoek naar de collectie is sinds 2010 tevens gewerkt aan het opstellen van een nieuw collectieplan. Onder redactie van Karlien Metz werd dit nieuwe plan in juli 2012 gepresenteerd.

Met ondersteuning van het RAL werd een onderzoek naar de verwerving van objecten in de periodes 1933-1940 en 1948-heden afgerond.

Door interieurhistorica Paula van der Heiden werd een beschrijving en waardebeoordeling geleverd van meer dan 250 aard- en nagelvaste collectieonderdelen. Op basis van dit rapport en het al eerder door BAAC bv. (bureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuurhistorie en Cultuurhistorie) gemaakte architectuurhistorisch rapport, werden de behoeften en prioriteiten vastgelegd voor de voorgenomen restauratie van het museum.

Om tot een meerjarig restauratieplan voor de collectie schilderijen te komen werd aan Schilderijenrestauratie Haarlem opdracht gegeven voor een quickscan van 210 belangrijke werken.

AANWINSTEN | SCHENKINGEN

11001 Twee noodmunten gebruikt tijdens het Beleg van Leiden, samen verpakt in een papieren omslagje, 1574

11007 Ysbrand van Dam, gedrukt bij Samuel en Johannes Luchtmans, ORDRE By Die van den Geregte der Stadt LEYDEN Beraamt en Vastgesteld OP HET FABRICEEREN VAN ESTAMIENEN, Sorteerede onder de GRYNHALLE der gemelde Stadt, 17 maart 1768

11008 Ysbrand van Dam, ORDRE Op 't Blaauwverwen van Wolle en Linne Garens, Kettingen en Inslagen, onder de Warp en Fusteynhalle sorterende, 27 juni 1755

11009 Mr. David van Royen, REGLEMENT, OP HET Arbeyts-Loon voor de Werkers, die onder de gecombineerde Warp en Fusteynhalle behoren, 11 februari 1745

11010 Mr. David van Royen, ORDONNANTIE Over de DROOG-RAAMEN Op Stads Grondt staande, 20 april 1737

11011 Mr. David van Royen, BEHANDELING DER BUYTE-LAKENEN, 9 november 1741

11012 Mr. David van Royen, POVERSOLDATEN. En alle andere Stukken ter Halle te brengen, Mei 1736

11013 Mr. David van Royen, gedrukt bij Mr Elias Luzac, ORDONNANTIE VAN DE SCHROBBELAARS OF LAKEN-MENGERERS, BINNEN DE STAD LEYDEN; Ten beveele van die van den Gerechte der voorsz. Stad, 26 september 1748

11014 Mr. David van Royen, AMPLIATIE OP DE KEURE VAN HET BOEZELREEDEN, 9 februari 1741

11015 Mr. David van Royen, BOESEL-REEDEN, 14 januari 1741

11016 J.A. Cunaeus, gedrukt bij Samuel en Johannes Luchtmans, AMPLIATIE OP DE RESOLUTIE, Betrekkelyk tot het Inventariseeren, Verkopen, Beleenen en Beswaaren der Getouwen, onder de Baayhalle gehoorende, 4 maart 1790

11017 Ysbrand van Dam, gedrukt bij Samuel en Johannes Luchtmans, RESOLUTIE Betrekkelyk tot het Inventariseeren en Opschryven &c., der Getouwen, onder de Baayhalle gehoorende, 4 april 1778

11018 Ysbrand van Dam, AMPLIATIE OP HET NADER REGLEMENT VOOR 'T STAALHOF, 11 december 1783

11019 Mr. David van Royen, INTERPRETATIE, Van het 6. en 23. Articulen van het Staalhoff ter Staaling van de Lakenen in 't Blaauw en Swart, 14 juli 1740

11020 Josias Johan Hubrecht, AMPLIATIE van het 57ste Articul van de vernieuwinge van de Keuren,

Ordonnantien en Ampliatien, gemaakt op 't Stuk van de Draperye en Reedinge der Lakenen, Carfayen, Stametten, &c., 3 Maart 1785

11021 Mr. David van Royen, gedrukt bij Samuel en Johannes Luchtmans, KEURE: Houdende VERBOT van den UYTVOER VAN GEWASSE ende GEVERWDE WOLLE, 1736

11022 Mr. David van Royen, gedrukt bij Samuel en Johannes Luchtmans, KEURE: Verbodt Verwing of Verbetering van Buyte-Dekens of Rollen, van de Uytrekking der Kamper Rollen, en Verwing van Gesponne Garens, 1736

11023 B. van Rees, Nadere AMPLIATIE en ALTERATIE van de gerenoveerde Keuren voor de Greinhalle der Stad Leiden, geërresteerd op den 25. October 1759, en van derzelve Ampliatie en Alteratie, geërresteerd den 5. Junij 1760, 4 januari 1803

11024 G. van Hoogheveen, gedrukt bij Pieter van der Aa, VERNIEUWINGE Vande KEUREN ORDONNANTIEN, ENDE AMPLIATIEN, Gemaect op 't stuck van de Draperye ende Redinge der Laexkenen, Carfayen ende Stametten, ende voornamentlijk belangende het visiteren van de zelve ter Raeuwer Persse, 1717. Schenking de heer C.H. Krantz, Leiden.

11075 Trotseerloodje met vuurspuwende salamander en jaartal 1929

11076 Trotseerloodje met afbeelding van een leeuw met zwaard en wapen van Leiden en jaartal 1938. Geschenk Nico Rijsbergen, Leiden

AANKOPEN

11002 Porceleinfabriek De Kroon, ontwerp Henri Breetvelt, Vaas met polychrome beschildering, tussen 1906-1910 Aankoop bij Holland Antiques Society, Amsterdam

11034 Doopjurk met muts van familie Obreen, ca. 1875. Aankoop uit particuliere collectie

11036 Zilverfabriek J.M. van Kempen, Voorschoten, Vierdelig theeservies op theeblad, 1919

11037 Zilverfabriek Voorschoten, Ontwerp Christa Ehrlich, Zilveren fruitschaal op voet, 1935 (ontwerp uit 1928) Aankoop Corpeq B.V., Heemstede; Voorheen in bruikleen van Stichting het Van Kempen & Begeermuseum, 1995-2009

11068 Gegoten door Philippus van der Mey (?), naar model van Pieter Xavery, Afgietsel van borstbeeld van keizer Augustus, 1670-1900 Aankoop bij Antiekzaak Anterieur, Leiden

11074

Glas anoniem, schildering toegeschreven aan Gerrit Bolten, Roemer met gebrandschilderde wapens van Leiden en Rijnland, ca. 1660-1700. Aankoop bij Kunstzalen A. Vecht, Amsterdam, met financiële steun van de Vereniging Rembrandt.

S 5697 Rembrandt Harmensz. van Rijn, Brillenverkoper, ca. 1624

Aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, het Mondriaan Fonds, de Vereniging van Belangstellenden in De Lakenhal en de Gemeente Leiden; Voorheen bruikleen uit particuliere collectie, 2002-2012

OVERDRACHTEN

11053 Graveur Abraham Delfos, Gravureplaat voor het drukken van etiketten op de verpakkingen van Leidse balen textielstof, 1753

11054 Graveur J. Goeree, Gravureplaat voor het drukken van etiketten op de verpakkingen van Leidse balen textielstof, 18de eeuw

11055 Onbekend (signatuur onleesbaar), Gravureplaat voor het drukken van etiketten op de verpakkingen van Leidse balen textielstof, 18de eeuw

11056 Anoniem, Gravureplaat voor het drukken van etiketten op de verpakkingen van Leidse balen textielstof, 18de eeuw

11057 Graveur François van Bleyswijk, Gravureplaat voor het drukken van etiketten op de verpakkingen van Leidse balen textielstof, eerste helft 18de eeuw

11058 Anoniem, Cliché met afbeelding van de fabriek Clos en Leembruggen, 1916 Overdracht Regionaal Archief Leiden

11060 Onderscheidingsteken voor zaalbewakers van Stedelijk Museum De Lakenhal, tussen 1872-1874. Opgenomen in collectie; Inboedel kantoren Museum De Lakenhal, Leiden 1872-2012

RESTAURATIES | CONSERVERING

Restauratie Studio Peter Willemse, Leiden

S 5648 Will Tweehuysen, De Leidsche Burcht, 1951

Regionaal Archief Leiden, Edith Greuter i.s.m. Constant Lem (KB Den Haag)

863 Anthonius de Blaauwe, Koorboek (motetbouck) van de sint Pieterskerk, 1559

Prosper de Jong, Leiden

2508 Cornelis Boumeester, Tegelbakkerij Delftse Vaart, Tegeltafel met bijbelse voorstelling van Absaloms dood, tussen 1676-1733

2516.1 Anoniem, tegeltafel, Schoorsteenpilaster met afbeeldingen van vogels en wijnranken, tussen 1750-1825

2516.2 Anoniem, tegeltafel, Schoorsteenpilaster met afbeeldingen van vogels en wijnranken, tussen 1750-1825

9823 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met afbeelding van vogels en bloemen binnen een achthoek, eerste helft 17de eeuw

9968 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met afbeeldingen van vogels eerste helft 17de eeuw

10126 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel van ornamenttegels met diagonaal decor met kwartrozet en acanthus, 18de eeuw

10147 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met bijbelse voorstellingen in ornamentlijst, 18de eeuw

10148 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met bijbelse voorstellingen in ornamentlijst, 18de eeuw

10160 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met zes stadswapens met cupido's, 18de eeuw

10170 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met afbeeldingen van landschapjes in vierkant met lofrand, 19de eeuw

10172 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met herderstaferelen, 19de eeuw

V 15 Anoniem, tegels, Circa 50 tegels afkomstig uit het huis De Vonk te Noordwijkerhout

z.n. 948 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met afbeelding van dieren in geschulpte omlijsting, tussen 1620-1660

z.n. 951 Anoniem, wandtegel, Wandtegel met afbeelding van kasteel, tussen 1620-1640

z.n. 1028 Anoniem, tegeltafel, Tegeltafel met afbeeldingen van verschillende personen, tweede kwart 17de eeuw

BRUIKLENEN

Langdurige bruiklenen aan (collega)instellingen

Historisch Museum Den Briel, Brielle

254.5 Anoniem, Borstplaat van een piekenierskuras, 17de eeuw

266.14 Anoniem, Rondas, tweede helft 16de eeuw

323 Anoniem, Hellebaard, eind 17de eeuw

Rijksmuseum, Amsterdam

3127 A Anoniem, Toverlantaarn met lenzen, 1750-1820

Stedelijk Museum Alkmaar, Alkmaar

253 Anoniem, Borstharnas van blank ijzer, 17de eeuw

254.8 Anoniem, Borstplaat met buikkraag, 17de eeuw

254.13 Anoniem, Rugplaat van een piekenierskuras, 17de eeuw

254.15 Anoniem, Rugplaat van een piekenierskuras, 17de eeuw

257 Anoniem, Cabasset met pluimkoker, 16de eeuw

264.2 Anoniem, Rondas met punt en versiering met spijkerkoppen, 16de eeuw

264.3 Anoniem, Rondas met punt en versiering met spijkerkoppen, 16de eeuw

317 Anoniem, Lochaberaxt, 16de eeuw

318 Anoniem, Lochaberaxt, 16de eeuw

Unit Monumenten & Archeologie Gemeente Leiden

8741 Anoniem, Sarcofaagdeksel met reliëf, 7de eeuw

Tijdelijke bruiklenen aan collega-instellingen voor tentoonstellingen:

Museum Catharijneconvent, Utrecht : Ontsnapt aan de beeldenstorm. Middeleeuwse beeldhouwkunst uit de Domstad, 23 november 2012 – 10 maart 2013

B 145 Anoniem, Fragment van een beeldhouwwerk van een engel, tweede of derde kwart 15de eeuw

Centraal Museum, Utrecht: Jeans, 23 november 2012 – 10 maart 2013

4693.3 Flrma J. en A. Le Poole, Stalenboek E van de firma J. en A. Le Poole, februari 1791, 21 april 1809

Dordrechts Museum, Dordrecht: Portret in Portret, 25 november 2012 – 8 maart 2013

S 311 Frans van Mieris (de Jonge), De drie generaties, 1742

S 1738 Isaac Claesz. van Swanenburg, Zelfportret, 1568

Fondazione Prada, Milaan/Venetië, Italië: The Small Utopia. Ars multiplicata, 29 juni 2012 – 25 november 2012

B 1273 Theo van Doesburg, glas-in-loodraam Compositie VIII, 1918-1919

Haags Historisch Museum, Den Haag: Fantasie en Werkelijkheid. De stadsgezichten van Bartholomeus Johannes van Hove, 28 januari 2012 – 29 april 2012

S 524 Bartholomeus Johannes van Hove, De Saaihal te Leiden, 1861

Louisiana Museum of Modern Art, Humlebæk, Denemarken: From Van Gogh to FaceTime. Self-Portraits in the 20th and 21st Centuries, 14 september 2012 – 13 januari 2013

E 119 Theo van Doesburg, Zelfportret met hoed, 1906

Museo Cantonale d'Arte, Lugano, Zwitserland: Window to the World. From Dürer to Mondrian and Beyond, 16 september 2012 – 6 januari 2013

S 408 Harmen Steenwijck, Vanitas-stilleven, ca. 1650

Museum Beelden aan Zee, Scheveningen: Maja van Hall, Retrospectief, 30 januari 2012 – 3 juni 2012

8714 Maja van Hall, Bloei, 1981

9268 Maja van Hall, Art 82, 1982

Museum Beelden aan Zee, Scheveningen: overzichtstentoonstelling Leo de Vries, 5 oktober 2012 – 20 januari 2013

E 94 Leo de Vries, Ontwerp voor een niet uitgevoerd beeld, ca. 1990

E 95 Leo de Vries, Twee figuren, 1961

E 97 Leo de Vries, Reliëf, ca. 1965

Museum Boerhaave, Leiden: Leydse Weelde. Groene ontdekkingen in de Gouden Eeuw, 11 oktober 2012 – 5 mei 2013

S 329 Jan Mortel, Vaas met bloemen, 1688

Museum Boerhaave, Leiden: Geletterd en Geleerd. Brill: 330 jaar typografie voor de wetenschap, 9 november 2012 – 19 mei 2013

S 332 Hiëronymus van der Mij, Portret van Hendrik Snakenburg, 1716

S 335 Hiëronymus van der Mij, Portret van Cornelia van Musschenbroek, 18de eeuw

S 337 Hiëronymus van der Mij, Portret van Samuel Luchtmans, 1748

S 369 Nicolaas Reijers, Portret van Johannes Luchtmans, 1755

S 370 Nicolaas Reijers, Portret van Samuel Luchtmans, 1755

Museum Meerminno, Den Haag: De Turcksche boucken van Levinus Warner, 16 december 2012 – 17 maart 2013

1597.1 Anoniem, Stempel voor lakenloodjes met opschrift LEIDS TURCX, 17de of 18de eeuw

1597.2 Anoniem, Afgietsel van een stempel met opschrift LEIDS TURCX

1671 Anoniem, Portefeuille met stalen van 'Camelot' of Turks laken, uit Leiden, ca. 1800

Museum Noordwijk, Noordwijk: overzichtstentoonstelling Porcelainfabriek De Kroon, 2 november 2012 – 24 februari 2013

11002 Porcelainfabriek de Kroon, Henri Breetvelt, Vaas met polychrome beschildering, 1906-1910

Palais des Beaux Arts de Lille, Lille, Frankrijk: Fables du paysage flamand au XVIe siècle, du fantastique au merveilleux : Bosch, Bruegel, Bles, Bril, 4 oktober 2012 – 14 januari 2013

S 788 Anoniem, Leidse School, Pelgrim door satan misleid, ca. 1530

S 1130 Anoniem omgeving Meester J. Kock, Leidse School, Taferelen uit het leven van de Heilige Antonius, ca. 1530-1535

Stadsarchief Gemeente Amsterdam, Amsterdam: Isaac Israëls in Amsterdam, 15 juni 2012 – 26 augustus 2012

S 543 Isaac Israëls, Portret van de komiek Isidoor Zwaaf, tweede helft 19de of eerste helft 20ste eeuw

S 544 Isaac Israëls, Gezicht op een gracht in Amsterdam, ca. 1900

Bergarde galleries, Heerjansdam: Marian Plug, 50 jaar olieverf op doek, 4 februari 2012 – 18 maart 2012

S 5187 Marian Plug, Vijver (Water III), 2000

Westfries Museum, Hoorn: Gansch onbehoorlick en schandaleuselick. Roddel en achterklap uit de Gouden eeuw, 1 december 2012 – 10 maart 2013

S 155 Anoniem, kopie naar Jan Miense Molenaer, Begrafinis van de hond van Schout de Bont, 18de eeuw

Wilhelm-Hack-Museum, Ludwigshafen, Duitsland: Theo van Doesburg – Komposition. hackstück #3, 17 maart 2012 – 17 juni 2012

B 1273 Theo van Doesburg, glas-in-loodraam Compositie VIII, 1918-1919

B 1275 Theo van Doesburg, Stadsgezicht met boot (Leiden), 1917

B 1276 Theo van Doesburg, Stadsgezicht met boot (Leiden), 1917-1918

Beëindiging langdurige bruiklenen van (collega)instellingen

Particulier

B 1389 Rembrandt Harmensz. Van Rijn, Brillenverkoper, ca. 1624 (vanwege aankoop)

Rijksmuseum, Amsterdam

B 1409 Meester van de Weense Bewening, Calvarieberg, ca. 1525-1530

B 1410 Toegeschr. aan Aertgen van Leyden, De opwekking van Lazarus, drieluik, ca. 1535

B 1411 idem zijluik, met De stichter met H. Jacobus de meerdere

B 1412 idem zijluik, met De vrouw van de stichter met H. Catharina

B 1413 Toegeschr. aan Aertgen van Leyden, De roeping van de H. Antonius, ca. 1530

B 1498 Cornelis Engebrechtsz, Het tweede bezoek van Christus aan het huis van Maria en Martha, ca. 1515-1520

B 1499 Cornelis Engebrechtsz, Christus neemt afscheid van Maria, ca. 1515-1520

B 1505 Lucas van Leyden, Het gouden kalf, drieluik, ca. 1530

Rijksmuseum van Oudheden, Leiden

B 1435 Joseph Torrenti, Kopie naar de Laokoongroep, 19de eeuw

B 1494 Anoniem, Kopie naar de Borghesische vechter, 19de eeuw

B 1496 Anoniem, Kopie naar de Venus van Arles, 19de eeuw

AFDELING PUBLIEK | COMMUNICATIE & PUBLICITEIT

De afdeling Publiek stond in 2012 in het teken van professionalisering en het verder verstevigen van de positionering van Museum De Lakenhal, publieksonderzoek en netwerkanalyse, de ontwikkeling van een nieuwe huisstijl en voorbereidingen voor het project RESTAURATIE & UITBREIDING.

- Positionering als vernieuwend ambitiemuseum
- Hospitality verbeteren
- Educatie-aanbod versterken
- Band met vrienden (VBL) intensiveren en professionaliseren
- Mecenaat (LLM) verankeren en uitbreiden
- Sponsoring & cultureel ondernemerschap

In navolging van het ondernemingsplan 2012 is online branding en marketing in 2012 volledig in het communicatiebeleid geïmplementeerd. Dat betekende onder meer het professionaliseren van het gebruik van de sociale media. De online conversaties werden permanent gemonitord, wat een helder beeld heeft opgeleverd van de sentimenten die spelen rondom het museum en de nieuwsberichten die uitgezonden worden.

HERINRICHTING NIEUWE HAL

Met projectgeld van de gemeente Leiden werd het de herinrichting van de Oude Hal van het museum gerealiseerd. Doelstelling daarbij was om deze ontvangstruimte te voorzien van een gastvrij karakter, gerealiseerd middels een kleurrijk interieurontwerp van Karen Polder, een leestafel en een permanent bemande informatiebalie voor de verstrekking van audiotours en algemene informatie aan bezoekers. De installatie van wifi en drie vaste iPads stelt bezoekers ins staat zich ook met digitale middelen te oriënteren op het bezoek. De balie wordt tijdens openingstijden van het museum permanent bemand door vrijwilligers.

GRAFISCHE VORMGEVING

De vormgeving en het grafisch ontwerp van de collectiepresentaties in 2012 was in handen van Karen Polder. De vormgeving van de communicatiemiddelen zoals folders, affiches (voor PARELEN o.b.v. beeldmerk van Elspeth Diederix), advertenties, uitnodigingen en de publicatie bij de tentoonstelling PARELEN werd verzorgd door grafisch ontwerper Ankie Stoutjesdijk.

NIEUWE HUISSTIJL

Aansluitend bij de merkidentiteit van Museum De Lakenhal werd in 2012 een nieuwe visuele identiteit ontwikkeld die daarbij past. Die nieuwe visuele identiteit is ook vertaald in een nieuwe huisstijl die per 1 januari 2013 wordt geïmplementeerd. De ontwerper werd geselecteerd door middel van een pitch in het voorjaar van 2012. In het ontwerp van Robin Stam vond het museum de juiste combinatie van klassiek en eigentijds, met het historische lakenloodje als uitgangspunt en verbindende element. Het personeel werd uitgenodigd om mee te denken over passende symbolen die gevat zouden kunnen worden in het loodje. In de opmars naar de lancering per januari 2013 zijn drie afzonderlijke huisstijl-lijnen in gebruik genomen: één voor het museum, één voor de Vriendenvereniging VBL en één voor het Lucas van Leyden Mecenaat. De productie was in handen van drukkerij De Bink uit Leiden.

TENTOONSTELLINGEN

Museum De Lakenhal presenteerde in 2012 verschillende COLLECTIEPRESENTATIES:

Rondom De Stijl	(1-1 t/m 19-2-12),
Willem van der Nat	(1 -1 t/m 4-3-12)
Rondom Jan Toorop & H.P. Bremmer 1890-1930	(10 -3-12 t/m 13-1-13)
Toverlantaarns	(31 -3 t/m 12 -8-12)
Floris Verster & Albert Verwey	(7-4 t/m 12-8-12).
De Leidse Koorboeken	(7 -4 t/m 12 -8-12)

Met deze verzameling collectiepresentaties vroeg Museum De Lakenhal extra aandacht voor de kunstwerken die weliswaar niet alle nieuw zijn, maar het wel degelijk verdienen om opnieuw en in een vernieuwde context te worden gepresenteerd. Rondom de collectiepresentaties werden diverse publieksactiviteiten geprogrammeerd, waaronder lezingen, rondleidingen en workshops voor jong en oud. De spraakmakende aankoop van REMBRANDTS BRILLENVERKOPER in februari was eveneens belangrijk onderdeel van de programmering.

Naast collectiepresentaties, vormde de tentoonstelling PARELEN in KUNST, NATUUR & DANS (15 september 2012 – 13 januari 2013) het speerpunt van de programmering.

In 2012 bezochten 43.698 mensen Museum De Lakenhal, waarvan 16.877 tijdens de tentoonstelling PARELEN in kunst, natuur & dans.

(Totaal bezoekersaantallen 2011: 82.263 bezoekers, waarvan 45.623 tijdens de tentoonstelling LUCAS VAN LEYDEN EN DE RENAISSANCE).

AFFICHES & CAMPAGNE

In 2012 werd een landelijke branding campagne van Museum De Lakenhal gestart, waarbij kunstwerken uit de collectie ingezet werden als boegbeelden bij de missie-statements van het museum. Op nationaal niveau werd onder de aandacht gebracht dat: Het *Laatste Oordeel* van Lucas van Leyden **inspireert**, *Liberty* van Erwin Olaf **verbindt** en *Pope* van Maurice Braspenning **vernieuwt**. Ook werden twee tijdelijke campagneslogans ingezet: Museum De Lakenhal **verwondert** met Toverlantaarns en Museum De Lakenhal **verzamelt** Rembrandt.

Voor de tentoonstelling PARELEN werd eveneens een landelijke affiche-campagne gestart. Aan kunstenaar Elspeth Diederix werd de opdracht gegeven het beeldmerk bij de tentoonstelling te maken.

De affiches met dit beeldmerk zijn uitgezet in:

- a) Abri's in Leiden en op alle grote NS stations in Nederland op vier momenten in de presentatieperiode
- b) A0 driehoeksborden in Leiden en een A0 campagne op alle grote NS stations in Nederland op 2 momenten in de tentoonstellingsperiode.
- c) A2 affiches 2 x ronde Leiden en omgeving tijdens de tentoonstellingsperiode.

MEDIA

Betaalde publiciteit

- Vermelding van de tentoonstelling PARELEN in agenda Villa d'Arte (oplage 463.000) en 2 redactionele pagina's in Villa d'Arte -Kunst en Cultuurspecial (oplage 30.000) van september.
- Vermelding van de tentoonstelling PARELEN in de september-agenda van magazine Vrij Nederland.
- In het speciale cultuursupplement bij het septembernummer van glossy magazine Nouveau werd een actiecoupon verspreid: tweede entreekaartje gratis + gratis koffie/thee voor 2 personen.

Vrije publiciteit

De aankoop van DE BRILLENVERKOPER, het vroegst bekende schilderij van Rembrandt, leverde veel aandacht van de nationale pers op. De persconferentie op 17 februari werd goed bezocht door zowel de schrijvende pers en de televisie. Zowel SBS6 en het NOS journaal als alle grote dagbladen wijdde er een artikel aan.

Ook de presentatie TOVERLANTAARNS kreeg voor een kleine tentoonstelling relatief veel aandacht in de media. In landelijk dagblad Trouw en in de regionale media verschenen artikelen. AD Groene Hart wijdde een item aan de publieksactiviteit die i.s.m. Museum Boerhaave werd georganiseerd. Ook in magazines gericht op kunst, kinderen en handwerk werd aandacht aan de tentoonstelling besteed.

PARELEN kon eveneens rekenen op brede aandacht in de media. Er werd geschreven in o.a. De Volkskrant, Het Leidsch Dagblad, Het Parool en het Financieel Dagblad. Het vernieuwende karakter en de vele deelnemende partners (kunstenaars, musici, choreografen en dansgezelschappen) bereikte nieuwe doelgroepen. PARELEN werd opgenomen in glossy magazines gericht op beeldende kunst, dans en mode en is daarnaast uitbereid aan bod gekomen in de televisieprogramma's Kunststof TV (NTR) en in het programma Sterren op het Doek (Omroep MAX). Ook op online blog- en nieuwssites verschenen veel vermeldingen van de tentoonstelling en recensies van bezoekers.

Naast de programmering zorgde ook de berichtgeving rondom het project RESTAURATIE & UITBREIDING van het museum voor veel publiciteit. De regionale media berichtten over het gemeentebesluit en NRC Handelsblad maakte melding van de zoektocht naar een architect.

Extra publieksacties, marketing en samenwerking

Rondom PARELEN werd met HDC Media | Leidsch Dagblad een mediapartnerschap overeengekomen, resulterend in diverse redactionele artikelen, advertenties en een lezersaanbieding met speciale avondontvangst. Om extra vrije publiciteit en brede aandacht voor de programmering en ambities van Museum De Lakenhal te genereren werden diverse samenwerkingen en (korting)acties uitgezet met:

Landelijk: NS magazine Spoor, wektijdschrift Libelle, Dansmagazine en de 50+ Beurs
Regionaal: Leidsch Nieuwsblad | HDC media, Rabobank Dichterbij magazine
Amsterdam: Het Nationale Ballet, LeineRoebana en Het Nederlands Dans Theater
Den Haag: Den Haag Danst, Theater Korzo, Theater aan het Spui, Theater De Regentes
Rotterdam: Conny Janssen Danst

ONLINE en DIGITALE COMMUNICATIE

Een sterke groei van het online publiek was in 2012 reden voor het intensiveren van inzet op het vergroten van online bereik van Museum De Lakenhal.

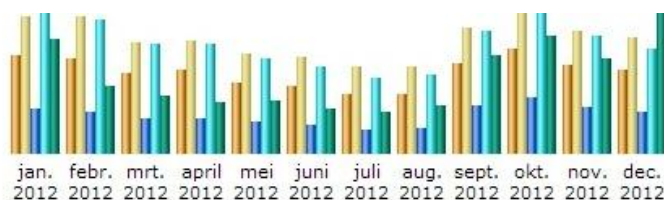
De Oude Hal van het museum is met de herinrichting uitgerust met wifi voor draadloos internetgebruik via mobiele telefoons en drie vaste iPads waardoor deze ontvangstruimte veranderd is in een multifunctionele oriëntatieruimte.

website

Omdat de bestaande website van het museum sterk verouderd is, werd in 2012 gewerkt aan het inventariseren van wensen voor een vernieuwde corporate website. Er werd met name geconcludeerd dat het huidige Content Management Systeem te beperkt is om de website dynamisch en actueel te houden. Er zijn oriënterende gesprekken gevoerd met ontwerpbureaus. Dit oriëntatieproces wordt naar verwachting in 2013 en 2014 opgevolgd door de ontwerp- en realisatiefase.

De corporate website is in 2012 uitgebreid met een aparte collectiewebsite, met beeldmateriaal en informatie over 13.000 individuele collectiestukken. Dit is te danken aan het project Werk in Uitvoering (2010), waarbij de museumcollectie compleet in kaart is gebracht en gedocumenteerd. In 2013 wordt ingezet op het optimaliseren van de gebruiksvriendelijkheid van de collectiesite.

De website werd in 2012 door 96,404 unieke bezoekers bekeken (96.495 in 2011).

Maand	Unieke bezoekers	Aantal bezoeken	Pagina's	Hits	Bytes
jan. 2012	9,625	13,550	179,373	591,368	36.35 GB
febr. 2012	9,294	13,498	170,204	544,659	21.47 GB
mrt. 2012	7,943	10,974	141,438	442,475	18.54 GB
april 2012	8,291	11,173	140,577	446,287	16.47 GB
mei 2012	6,907	9,828	125,935	386,038	16.55 GB
juni 2012	6,605	9,459	113,935	350,466	14.41 GB
juli 2012	5,861	8,503	97,485	307,901	13.31 GB
aug. 2012	5,807	8,572	100,364	317,193	15.08 GB
sept. 2012	8,900	12,418	192,678	498,289	31.41 GB
okt. 2012	10,300	14,387	225,655	582,405	37.40 GB
nov. 2012	8,705	12,124	184,396	473,945	30.35 GB
dec. 2012	8,166	11,405	164,292	421,249	46.43 GB
Totaal	96,404	135,891	1,836,332	5,362,275	297.77 GB

Sociale media, e-nieuwsbrief en blog

In 2012 werd actief ingezet op de 'branding' van het vernieuwde 'merk' Museum De Lakenhal. Dat is tot uiting gekomen in de affiche-campagne, maar ook digitale en sociale media werden hiertoe

ingezet. In vergelijking met andere stedelijke musea zijn de sociale netwerken van Museum De Lakenhal gemiddeld tot groot. Het aantal likes op Facebook bereikte 450, het aantal volgers op Twitter op 700.

Het aantal abonnees is met 1350 maandelijkse ontvangers (dec. 2012) in 2012 nagenoeg gelijk gebleven en heeft met de relatief hoge openingsratio van ca. 45% een hoge nieuwsaarde voor de doelgroep.

De blogfunctie op de website van het museum werd actief ingevuld met wekelijks nieuwe artikelen, fotoverslagen en nieuwsberichten. Het blog werd in 2012 595 keer ingezien.

Programmaregeling SNS REAAL Fonds: digitale innovatie voor musea

In september 2012 kreeg Museum De Lakenhal van het SNS REAAL Fonds € 25.000 toegekend voor een nieuw product: een digitale applicatie *'waarbij bestaande innovatieve technologieën worden gebruikt om kunst en cultuur op een andere manier te beleven.'* De geschiedenis van de lakenindustrie in Leiden gekozen als uitgangspunt voor het ontwikkelen van een 'App' die bezoekers langs verhalen en overblijfselen van de lakennijverheid in het centrum van Leiden leidt. Het technisch en grafisch ontwerp is toevertrouwd aan ontwerpbureau *devrijervandongen*. In de loop van 2013 wordt de applicatie doorontwikkeld en geïmplementeerd. Omdat de App buiten het museumgebouw om functioneert, is deze een waardevolle uitbreiding op het huidige museumaanbod en een uiting van de ambitie Museum De Lakenhal om de verankering van het museum in de stad op een hedendaagse manier vorm te geven. Ook in de periode van RESTAURATIE & UITBREIDING (naar verwachting 2015-2017) is de App van toegevoegde waarde, zodat het museum in die periode zichtbaar blijft.

PUBLIEKSACTIVITEITEN EN ONTVANGSTEN

OPENINGEN

Openstelling COLLECTIEPRESENTATIES

Op 5 april werd ter gelegenheid van de openstelling van de collectiepresentaties Toverlantaarns, Rondom De Stijl, Jan Toorop en H.P. Bremmer en Floris Verster & Albert Verweij een ontvangst met borrel georganiseerd.

75 gasten

Première UTOPISCH NEST | ANKE BROUWER – DE TOVERLANTAARN

Op zondag 17 juni ging de muziekfilminstallatie *De Toverlantaarn* van componist Anke Brouwer live in première in Museum De Lakenhal in Leiden. Brouwer werkte samen met accordeonist Marieke Grotenhuis en filmmaker Michiel Keller, met als eindresultaat deze magische muziekfilminstallatie. 80 gasten/bezoekers.

Opening PARELEN IN KUNST, NATUUR en DANS

Perspreview op vrijdag 14 september.

Op zaterdag 15 september vond de festivalachtige openingsdag plaats. Het museum was geopend voor zowel genodigden als bezoekers, die verwelkomd werden met oesters en live performances van Michael Schumacher en het dansgezelschap LeineRoebana. Een select gezelschap, waaronder alle participanten van de tentoonstelling, waren aanwezig bij een exclusief diner in Scheltema, met toespraken, optredens van tapdanseres Marijke de Braal, VJ Danielle Kwaaitaal en culinair kunstenaar Amaro.

Openingsdag: 620 belangstellenden | Openingsdiner: 200 genodigden

Opening KUNSTROUTE, donderdag 20 september in Scheltema.

ACTIVITEITEN

Op zondagmiddagen en in de vakanties werden in totaal 85 **gratis instaprondleidingen** georganiseerd met in totaal 1498 deelnemers. Op 12 februari was er voor 80 toehoorders een **lezing over de collectiepresentatie van de schilder Willem Hendrik van der Nat**. Op 22 februari werd rondom de aankoop van de Brillenverkoper aan 370 bezoekers met bril gratis entree verleend. Om Leidenaren exclusief de kans te bieden het werk van hun stadsgenoot Rembrandt te bezichtigen, werd op 25 februari aan in totaal 170 Leidenaren gratis entree verleend. Op 25 maart hield conservator Doris Wintgens Hötte voor 35 belangstellenden de **lezing *Rondom De Stijl*** over de collectiepresentatie. Bij de collectiepresentatie van de Leidse Koorboeken vond op 6 mei een **concert plaats door 27 leden van Leidse koren**. Zij hadden een workshop rond de koorboeken gevolgd. Christiaan Vogelaar gaf op 17 mei voor 30 belangstellenden een **lezing over de samenwerking tussen Floris Verster en Albert Verweij** en de collectiepresentatie. Gastconservator Tristan Mosterd gaf samen met Annet Duller op 16 juni een lezing over toverlantaarns voor 27 belangstellenden. Op 24 juni werd het **muziekstuk *De Toverlantaarn van Anke Brouwer*** drie maal live uitgevoerd door accordeonist Marieke Grotenhuis voor in totaal 90 bezoekers. In samenwerking met Museum Boerhaave werd op 12 augustus een gezamenlijk programma rond Toverlantaarns georganiseerd met 25 deelnemers. Een lezing in Museum Boerhaave over de aldaar aanwezige toverlantaarn ging vooraf aan een bezoek aan de tentoonstelling in Museum De Lakenhal.

Totaal: 3327 extra bezoekers

KINDER ACTIVITEITEN

Op 22 en 23 februari werden in Museum De Lakenhal 4 **workshops striptekenen** gegeven door Suske & Wiske-tekenaar Peter van Gucht van Studio Vandersteen, steeds voor 15 kinderen. Op 1 april werden 3 **familievoorstellingen** met de Toverlantaarn gegeven door Elisabeth Waagmeester voor in totaal 85 belangstellenden. Op 14 april verzorgde het echtpaar Buddingh/Menger een **toverlantaarnvoorstelling** voor 15 belangstellenden. Op 1 t/m 4 mei vonden **toverlantaarnworkshops** plaats, verzorgd door Daan Buddingh. Op 20 mei gaf schrijver Maarten Kroon een **lezing/signeersessie** over zijn boek De Toverlantaarn voor 30 belangstellenden. Op 8 juli gaf muziektheatercollectief Lichtbende 2 **toverlantaarnvoorstellingen** voor resp. 50 en 30 bezoekers.

Totaal: 225 extra bezoekers

RONDLEIDINGEN

Voor bezoekers in groepsverband werden rondleidingen (op aanvraag) georganiseerd in het Nederlands, Frans, Duits en Engels. Ze werden verzorgd door 16 op oproepbasis aan het museum verbonden rondleiders: Annetje van Andel, Els de Baan, Karin Bodewes, Emke Clifford, Heleen Groenendijk, Gerolf Heida, Carola van der Heijden, Marike Hoogduin, Saskia Leupen, Luitgard Maassen, Jeanine van Santen, Mia Verbeek-Schrijner, Beryl Flikweert, Ingrid Moerman, Marjan Brandsma, Frouke Hoekstra
Dit kalenderjaar namen we afscheid van kunsthistorica drs. Annetje van Andel en drs. Jeanine van Santen.

In 2012 zijn voor diverse groepen in totaal 107 **rondleidingen** verzorgd. Totaal aantal deelnemers: 1.712 (waaronder 34 rondleidingen met 685 deelnemers tijdens ontvangsten). Een aantal externe groepen heeft in overleg met het museum zelf rondleidingen verzorgd: 40 rondleidingen voor 607 bezoekers. Tot slot werden voor diverse gezelschappen 34 **rondleidingen op maat** gegeven voor 685 gasten.

Totaal: 2397 bezoekers

VRIJWILLIGERS

Museum De Lakenhal heeft in 2012 wederom steun genoten van een trouwe groep enthousiaste vrijwilligers. Zij zorgen ervoor dat de informatiebalie permanent bemand is om bezoekers te woord te staan en audiotours uit te geven. Daarnaast worden de klanten in de koffiehoek op het voorplein door hen bediend en leveren zij zo nodig assistentie bij het verzenden van mailings of andere grote klussen. Op de internationale vrijwilligersdag, 7 december 2012, werd net als in 2011 tijdens een speciale bijeenkomst door directie en hoofd publiek grote dank geuit voor inzet en diensten.

In 2012 kon Museum De Lakenhal bogen op een groep van 40 vrijwilligersz: mw. S. Backer, dhr. A. Bel, mw. S.J. Bel, dhr. H. Das, mw. P. Das-Valk, mw. G. Emmer, dhr. C.Th. van Erp, mw. B. de Feber-Mulder, mw. D. Fernandez Voortman, mw. A. van der Geest, mw. A.L.M. Goudsmit, mw. E. Groenendijk, mw. I. Grondel, mw. A.S. de Haas, mw. J.L. Hamann, mw. H. van Heusden, mw. K. Hogenelst, mw. L. Huibregtsen, mw. H.C. Huigen, mw. E. Jansen-de Roos, mw. R.E. de Kanter, mw. J.G. Kruyt, mw. Ch. van Lieshout, mw. J.C.S. Lodder, dhr. B. Lodder, mw. M. Lopes de Laguna, mw. J. Mann, mw. N. Muntinga, mw. M. Opdam, mw. B.I. Peereboom, mw. M. Poldervaart, mw. I. Püschel, mw. C.M.A. de Ridder, mw. M.J.P. van Schie, mw. J. Steemers, mw. L.D.Tromp, mw. H. Verhoef, mw. M. Weijers, dhr. J.A.P.M. Westerdijk, mw. E. Westerveld.
Helaas moesten we, vanwege haar overlijden, in 2012 afscheid nemen van mw. J.L. Hamann.

EVENEMENTEN

Op zaterdag 14 en zondag 15 april vond het jaarlijkse **Museumweekend** plaats, met op de zondag de **Leidse Salon**, waarbij ca. 100 belangstellenden plaatsnamen in de zaal. Beide dagen waren er **gratis instaprondeelingen**. Op zaterdag 30 juni vond de **Museumnacht Leiden** voor het vierde achtereenvolgende jaar plaats. In totaal werden 2800 kaarten verkocht; 1186 mensen brachten een bezoek aan Museum De Lakenhal. Op zaterdagavond 14 juli vond de **Nacht van Rembrandt** plaats. Els de Baan heeft op locatie een lezing gehouden over de *Brillenverkoper*: het schilderij van Rembrandt dat eerder dit jaar werd aangekocht door het museum. Museum De Lakenhal koos niet voor avondopenstelling, maar voor het verstrekken van vouchers aan de deelnemers aan de Nacht. Hiervan werd helaas nauwelijks gebruik gemaakt. Op 22 en 23 september vond de jaarlijkse **Kunstroute** plaats. Deelnemers konden op vertoon van het programmaboekje de tentoonstelling PARELEN gratis bekijken.

ONTVANGSTEN

In 2012 werden diverse ontvangsten georganiseerd. Op 24 januari werd het **college van B&W** (15 personen) persoonlijk ontvangen door directeur Meta Knol met vervolgens een lunch, presentatie en een rondleiding voor en achter de schermen. Op 9 februari werden 112 gasten van de **Rabobank** ontvangen met een borrel en rondleidingen. Op 13 maart werd in het museum de jaarvergadering gehouden van het **3 October Gilde** (35 leden). Voor de **Vereniging Oud Leiden** was er op 28 maart de jaarvergadering met lezing en borrel voor 118 gasten. Op 30 maart was een diner van het **Lucas van Leyden Mecenaat** met presentaties en een toverlantaarnvoorstelling voor 76 gasten. Op 5 april werden 60 **masterstudenten Kunstgeschiedenis** van de Universiteit Leiden ontvangen met een rondleiding en presentatie door directeur Meta Knol. De **Rotary Wassenaar** werd op 9 mei ontvangen en rondgeleid door Meta Knol en heeft een lunch gebruikt. Zaterdag 12 mei was er een feestelijke ontvangst met borrel en rondleidingen door Meta Knol ter gelegenheid van de **Dies van de 3 October Vereeniging** en het afscheid van haar voorzitter (40 gasten). Op 15 mei werden 64 **studenten van de Hogeschool Leiden** ontvangen, als onderdeel van het dagprogramma Social studies. De algemene ledenvergadering van de **Vereniging van Belangstellenden in De Lakenhal** werd gehouden op 23 mei, met aansluitend een lezing over *Brillenverkoper* van Rembrandt door Christiaan Vogelaar. Maandag 25 juni kwamen diverse internationale architecten hun plannen voor het **Singelpark** presenteren aan een jury met als voorzitter burgemeester H. Lenferink. Voor de **Vereniging Belangstellenden in De Lakenhal** werd op 28 augustus een informatieavond georganiseerd voor de restauratie/nieuwbouw van het museum (70 belangstellenden). Op 31 augustus werd een speciale kennismakingsborrel georganiseerd voor de kunstenaars en medewerkers van de tentoonstelling PARELEN. Ca. 20 mensen waren hierbij aanwezig. Op 18 oktober vond de presentatie met borrel plaats van het **boek 'Huiselijke taferelen**, De veranderende rol van het beeld in de Gouden Eeuw' van Heidi de Mare met een inleiding door Paul Schnabel (70 gasten). Op **3 oktober** was de traditionele gratis openstelling van het museum rondom **Leidens Ontzet** die in een paar uur tijd ruim 460 bezoekers naar het museum trok. De **Vereniging Oud Leiden** organiseerde op 23 oktober de **P.J. Blokleding** door Rick Honings (50 personen). Op 8 november vond een ontvangst van de **Vecovab** plaats met de ledenvergadering, borrel en rondleidingen (16 gasten). Het **Papefonds** werd op 9 november ontvangen door Meta Knol met een borrel en rondleiding ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan van het fonds. Voor het **Lucas van Leyden Mecenaat** was op 22 november een ontvangst met borrel en rondleidingen (23 gasten). De vrijwilligers van het museum kregen op 6 december, de **Nationale Vrijwilligersdag**, een borrel aangeboden. Voor de **Vrienden van het museum** werd op 9 december een ontvangst met rondleidingen op de tentoonstelling PARELEN door Meta Knol en Karin Post

georganiseerd (35 gasten). Het **jaarlijkse kerstevenement van de BV Leiden** vond plaats op 13 december met een diner, rondleidingen en een veiling waarvan de opbrengst ten gunste van uitbreiding Museum De Lakenhal komt (160 gasten).

Totaal 21 ontvangsten : 1.109 gasten

LEIDSE SALON

De Leidse Salon is sinds 2010 hét podium voor actuele ontwikkelingen rond kunst, wetenschap en politiek in Leiden, met Museum De Lakenhal als thuisbasis. Meestal met een link naar Leiden en altijd met live muzikale intermezzo's ontving presentator Onno Blom ook in 2012 weer diverse gasten. Met op **15 april**: live muziek door saxofonist Tom Beek en gesprekken met gastconservator Tristan Mostert, Rembrandtkenner Ernst van de Wetering en schrijver Jan Siebelink. Er waren ca. 80 toehoorders aanwezig op de Grote Pers. Op **3 juni** waren schrijfster Nelleke Noordervliet, artistiek leider van het befaamde Egidius Kwartet Peter de Groot, historicus Cees Fasseur en jazzpianist Rembrandt Frerichs te gast. Ook nu zat de zaal weer vol met ca. 80 belangstellenden. Op **23 september** had de Leidse Salon een programma rondom de tentoonstelling *PARELEN in kunst, natuur & dans*. Naast gastcurator en choreograaf Karin Post, schoven acteur Pierre Bokma, filosoof en essayist Maarten Doorman en kunstenaar Berend Strik aan. Componist Yannis Kyriakides en zijn studenten van het Koninklijk Conservatorium Den Haag verzorgen het muzikale intermezzo. Met ca. 100 toehoorders was het een bijzonder druk bezochte activiteit. Op zondagmiddag **25 november** waren te gast op de laatste Leidse Salon van het jaar: schrijver Arthur Japin, professor Eveline Crone en lokaal historicus drs. Freek Lugt. Janne Schra verzorgde de muzikale intermezzo's en wederom werd het evenement bezocht door ca. 100 personen.

MUSEUMJEUGDUNIVERSITEIT

Museum De Lakenhal en het Regionaal Archief Leiden organiseerden in 2012 opnieuw een gezamenlijk programma voor de MuseumJeugdUniversiteit. Een reeks in het **voorjaar** voor 70 kinderen: 19 februari: *Hoe wordt een Suske & Wiske gemaakt?* door Suske & Wiske tekenaar Peter van Gucht; 18 maart: *Kun je oude gebouwen lezen?* door Martijn Andela; 15 april: *Wie verzint de kleuren in kleren?* door Els de Baan; 20 mei: *Waar is de stadsmuur van Leiden gebleven?* door Marianne Rietkerk en 17 juni, *Kun je schilderen met een camera?* door Els de Baan. Aan de **najaarsreeks** namen 30 kinderen deel: 19 augustus: *Hoe vies waren de middeleeuwen?* door Janna Coomans; 16 september: *Wat is een parel?* door Hanco Zwaan; 21 oktober: *Wat was het schandaal van schout de Bont?* Door Jori Zijlmans; 18 november : *Wat at Willem van Oranje?* door Ariela Netiv; 16 december: *Mag je dansen in een museum?* door Marike Hoogduin.

PUBLIEKSONDERZOEK

In 2012 werd gedurende het hele jaar publieksonderzoek gedaan i.s.m. de MuseumMonitor van TNS Nipo. Extra aandacht ging hierbij uit naar de periode waarin de tentoonstelling PARELEN te zien was. In deze laatste fase van dit meerjarige onderzoek kwamen de volgende resultaten naar voren, afgezet tegen de resultaten van vergelijkbare musea:

- Het publiek van Museum De Lakenhal was in 2012 opvallend vaak museumkaarthouder, hoog opgeleid en boven de 50 jaar oud. Het aandeel jongere bezoekers (21-30 jaar) groeide in 2012 t.o.v. 2011

- Er komen weinig mensen in groepsverband naar Museum De Lakenhal. Ook komen er weinig gezinnen met kinderen.
- Aandeel bezoekers dat zich via bezoek aan de website www.lakenhal.nl oriënteert op een bezoek is gestegen naar 1 op de 5. Dat is vergelijkbaar met de benchmark. Bezoekers van Museum De Lakenhal baseren zich daarnaast relatief vaak op een recensie of artikel.
- Bezoekers gaven aan verbetering van informatievoorziening en routing te wensen.
- Bezoek in 2012 werd als verrassender aangemerkt dan bezoek in 2011.

Naast de MuseumMonitor werden ook veel algemene bezoekersformulieren ingevuld. Daaruit valt op te maken dat men over het algemeen prettig verrast was door de opzet van de tentoonstelling PARELEN en de tijdelijke metamorfose die het museum dientengevolge heeft ondergaan. Enkelen ervoeren de tentoonstelling als verstoring van de permanente collectie.

Een greep uit de publieksreacties: ‘Prachtige unieke expo. Eindelijk Petite Mort weer gezien! Zo mooi. Verhaal, sprookje. Zo lief. Dank.’ ‘Prachtig, heel bijzonder! Cadeau voor onze vriendin, zij heeft zoveel met parels. Het is een schot in de roos om hier te mogen zijn. Wij hebben genoten.’ Maar ook: ‘voor mij persoonlijk leidde het verhaal [op de audiotour, red.] af van de expositie’.

PUBLIEKSBEREIK | DOELSTELLINGEN EN DOELGROEPEN

Het publieksbereik van de tentoonstelling PARELEN was erop gericht het publiek gevoelsmatig in de ‘flow’ van de tentoonstelling mee te laten gaan en hen de tentoonstelling te laten beleven als een overrompelende, zinnenprikkelende totaalervaring. Hierbij werden (conform PR- en marketingstrategie) de volgende doelgroepen onderscheiden:

1. algemeen cultureel geïnteresseerd publiek
2. kunstliefhebbers
3. liefhebbers van moderne dans en podiumkunsten
4. geïnteresseerden van natuurhistorische aspecten van parels
5. vaste bezoekers
6. binnenlandse en buitenlandse toeristen

De tentoonstelling trok in totaal 16.877 bezoekers. Daarvan maakten er circa 8.828 gebruik van een Museumkaart.

AFDELING PUBLIEK | EDUCATIE & PUBLIEKSINFORMATIE

Publieksinformatie

- In januari werd, na afloop van de tentoonstelling Leidens Ontzet, de **historische afdeling heringericht**. Alle zaalteksten werden vertaald in het Engels. De vier schilderijenzalen met 16de en 17de-eeuwse werken werden heringericht met op de wanden citaten van tijdgenoten van de getoonde meesters. De grafische vormgeving was in handen van Karen Polder.
- In samenwerking met de conservatoren kreeg de **bewegwijzering en tekstbegeleiding voor de tentoonstellingen** vorm. De grafische en ruimtelijke vormgeving van de tentoonstelling *Toverlantaarns* was in handen van Karen Polder. Zij was ook verantwoordelijk voor de grafische vormgeving van de schilderijenzalen en de historische afdeling van de vaste collectie. Jan Verver verzorgde de belettering

en het printwerk voor de zaalteksten. De productie van de tekstbordjes met de objectinformatie vaste collectie werd in eigen beheer uitgevoerd. Ankie Stoutjesdijk was verantwoordelijk voor de grafische vormgeving van de tentoonstelling PARELEN.

- De tentoonstelling PARELEN voorzag in een algemene publieksbegeleiding in de vorm van een heldere routing:
 - a. De audiotour met daarop het scenario van Rob de Graaf leidde de bezoekers als ‘rode draad’ en ‘literaire gids’ door de tentoonstelling. De audiotour werd, geheel in aansluiting op de communicatiedoelstelling en het ambitieniveau, aangeboden in het Nederlands en Engels.
 - b. Per scène was er een korte tweetalige wandtekst bestaande uit een scène-aanduiding (nummer scène en titel) en een motto geschreven door Rob de Graaf; dit maakte het de bezoeker makkelijker ook zonder audiotour de tentoonstelling te volgen.
 - c. Naast de folder, was er een extra plattegrond waarop de looproute en het scèneverloop in detail werden aangegeven.
 - d. Korte tekstbordjes per object. Vanwege de ‘ervaringsgerichtheid’ van de tentoonstelling was ervoor gekozen per object alleen de objectgegevens te vermelden en geen toelichtende informatie.
 - e. Naast de wandteksten per scène werd er in een introductietekst aan het begin van de tentoonstelling uitleg en achtergrondinformatie gegeven over *Parelen*.
 - f. Het cahier PARELEN in KUNST, NATUUR & DANS voorzag in inhoudelijke verdieping
 - g. Rondleidingen op aanvraag voor bezoekers in groepsverband (max. 20 personen) in het Nederlands, Engels, Duits en Frans, verzorgd door het team van kunsthistorici van Museum De Lakenhal – op oproepbasis beschikbaar.
 - h. Kinderen konden tot slot via een gratis KIJKtocht op speelse wijze kennis maken met de tentoonstelling.

Educatie

- In 2012 presenteerde Museum De Lakenhal i.s.m. Museumgroep Leiden een programma voor senioren uit de regio. Deze compleet verzorgde arrangementen onder de noemer ‘**Museum en Senioren**’ werden gefinancierd met provinciale en gemeentelijke subsidie. Doel is om ouderen die graag gezamenlijk activiteiten ondernemen en niet individueel (zelfstandig) er op uit gaan een museumbezoek op maat te bieden. Het project wordt enthousiast ontvangen en heeft inmiddels al meer dan driehonderd senioren naar de verschillende deelnemende musea in Leiden gebracht.
- Bij de tentoonstelling PARELEN werd een **grootschalig participatieproject** met regionale dansscholen opgezet. Het museum verzorgde een rondleiding voor iedere groep en bood een lespakket aan bestaande uit film- en muziekfragmenten uit *Parelen*. De dansscholen ontwikkelden onder begeleiding van hun dansdocent een eigen op *Parelen* geïnspireerde choreografie, vervolgens gedanst en gefilmd. De resultaten werden op de website van Museum De Lakenhal openbaar gemaakt. De meest inspirerende dansfilm werd onderscheiden met een workshop door Karin Post. Totaal 120 deelnemers.
- In het schooljaar 2011-2012 bezochten 4.098 leerlingen van groep 5 in het kader van het basisonderwijsproject **Museum en School** De Lakenhal. Museum en School is een programma van

erfgoededucatie in het onderwijs en is een initiatief van de grote erfgoedinstellingen in Leiden. Doel van het programma is museumbezoek een structurele plaats te geven in het lesprogramma van de basisscholen. De leerlingen bezoeken ieder jaar een andere erfgoedinstelling, waardoor ze bij het verlaten van de basisschool kennis hebben gemaakt met een breed aanbod aan erfgoededucatie. De docenten konden kiezen uit twee onderwijsprojecten: 'Dat bewaren we' (2de herziene druk) en 'Verhalen bekijken'. Het project beslaat drie dagdelen: een klassikale voorbereidende les, het museumbezoek en een nabespreking op school. De lessen sluiten aan bij de kerndoelen die horen bij de leergebieden 'oriëntatie op jezelf en de wereld' en 'kunstzinnige oriëntatie'. De leerlingen hebben gratis toegang tot het museum en ook het begeleidende materiaal wordt gratis verstrekt.

- Buiten Museum & School om bezochten nog eens 286 leerlingen in schoolverband Museum De Lakenhal.

Aantal deelnemende leerlingen aan Museum en School en overige bezoeken basisonderwijs, schooljaar 2011-2012:

aantal leerlingen M&S	aantal groepen M&S	aantal ll. overig bezoek
4.098	130	286

- **Het Kunstroutescholenproject**, een jaarlijks terugkerend project voor de bovenbouw van het basisonderwijs in Leiden, vond dit kalenderjaar plaats op 22 en 23 september. Thema dit jaar was de tentoonstelling PARELEN in KUNST, NATUUR& DANS. Naast een bezoek aan Museum De Lakenhal bezochten de groepen ook het atelier van een kunstenaar. 92 leerlingen namen deel aan het project.
- **BeMused** is een verzameling lesprogramma's voor het VMBO. Het programma is ontwikkeld door de zes Leidse musea en het Regionaal Archief Leiden in samenwerking met docenten en leerlingen uit het VMBO. Het door De Lakenhal ontwikkelde VMBO-project *BeMused door doorbeelden* is geschikt voor alle sectoren van het vmbo. Het project sluit aan op de theoretische en gemengde leerweg en is met name gericht op het kunstvakkenonderwijs (kerndoelen) uit de bovenbouw van het VMBO. In totaal 630 leerlingen namen deel aan het project waarin het werk van Theo van Doesburg centraal staat. Het museumbezoek bestaat uit een workshop en een interactieve rondleiding.
- Qua onderwerp, doel en vorm kent het museumbezoek i.v.m. **het overige voortgezet onderwijs** een grote diversiteit. Het betreft individuele opdrachten, rondleidingen (op maat), workshops, korte presentaties door leerlingen in het museum, groepsopdrachten, etc. De ene school komt met een paar honderd leerlingen verspreid op één dag, de andere school/klas laat leerlingen individueel werken aan opdrachten. Het bezoek sluit meestal aan bij de vakken CKV, tekenen of geschiedenis, maar het kan ook plaatsvinden als algemeen schooluitstapje. 1302 leerlingen uit het voortgezet onderwijs bezochten namen via deze wegen kennis van het museum.

- **Kunstshot** is het startschot voor het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming voor het middelbaar onderwijs. Op vrijdag 21 september zetten zeventien culturele instellingen voor ruim 60 CKV-ers hun deuren wijd open in het kader van de 14de editie van het Leids CKV Festival. 60 leerlingen uit het Havo en VWO met CKV in hun pakket namen deel aan de **workshop 'video, fotografie en illusie'** van Koen Hauser. Uitgangspunt was het videowerk dat hij ontwikkelde voor de tentoonstelling PARELEN.
- Op dinsdag 14 en woensdag 15 februari vond in Leiden de 2de editie van **Cultuursjop**, het Leids CKV-festival voor het VMBO plaats. 13 leerlingen van het Da Vinci College namen deel aan de **workshop striptekenen** onder begeleiding van Alex Turk, die werd gegeven naar aanleiding van de tentoonstelling *Suske en Wiske: Het lijdende Leiden*.
- Op 30 november namen 26 leerlingen en 4 begeleiders van 4 VWO van het Leonardo, onderdeel Da Vinci college deel aan **de pilot Verzamelen en dan...? Het hoe en wat van de museumpraktijk**. In dit project lag de nadruk op de Beheer & Behoudfunctie van het museum en bood de leerlingen een kijkje achter de schermen van Museum De Lakenhal. Tijdens de projectdag werd aandacht besteed aan een case study 'Lucas van Leyden nader bekeken', er werd een bezoek gebracht aan het restauratie atelier van Peter Willemse en de leerlingen volgden een workshop registratie en behoudswerk.

AFDELING BEDRIJFSVOERING

In 2012 heeft het museum gewerkt met een vooraf opgesteld Ondernemingsplan waarin doelstellingen van de afdelingen voor het komende jaar werden beschreven. Het voordeel hiervan is tweeledig: Meer focus én gerichte evaluatie van de behaalde doelstellingen.

De speerpunten voor de afdeling Bedrijfsvoering laten zich vertalen in twee hoofdlijnen:

1. Achterstanden wegwerken, consolideren en implementeren
2. Nieuwe ontwikkelingen voorbereiden

Ten aanzien van de eerste hoofdlijn – hieronder vielen:

- Werkafspraken met de gemeente Leiden verbeteren (financiën). Sinds de gemeentelijke reorganisatie “Anders werken” die in 2009 was ingezet, was de noodzaak om nieuwe afstemmingsafspraken te maken toegenomen. Op dit gebied zijn diverse processen besproken en opnieuw opgezet. Ook is een eerste aanzet gemaakt tot inzichtelijker financiële managementrapportages en een eenduidiger inrichting van de meerjarige reserves en voorzieningen. De overige zaken blijken meer tijd te vergen dan aanvankelijk voorzien en zullen ook in 2013 verder worden uitgewerkt en geïmplementeerd.
- Reorganisatie afronden. Eind 2010 is het museum op personeel gebied gereorganiseerd. Er kwam een managementteam, er ontstonden drie afdelingen met elk een hoofd en alle personeelsleden kregen een actuele functiebeschrijving. De fysieke clustering van de personeelsleden binnen de teams was echter nog niet gerealiseerd. Deze interne verhuizing is gerealiseerd tezamen met de oplevering van tijdelijke externe huisvesting. Alle personeelsleden zijn, voor zover mogelijk, bij elkaar geclusterd binnen de verschillende teams.
- Huisvesting overig. Een deel van de kantoren, opslag van niet museale goederen en de werkplaats van de technische dienst bevindt zich op externe locaties rondom het museum. Door de ontwikkeling van het gebied raakt het museum in toenemende mate deze locaties kwijt. Zo ook de werkplaats van de technische dienst, een deel van de opslagruimte voor niet museale goederen en kantoorruimte. Aangezien deze functies in de nabijheid van het museum moeten liggen, hebben wij ruimte gevonden in het Scheltemacomplex. Hier zijn de ruimten aangepast voor huisvesting van de werkplaats van de technische dienst, de kantoorruimte voor de conservatoren en hun (tijdelijke) ondersteuning en een vergaderkamer voor algemeen gebruik.
- Financiën en ondernemerschap. Gezien de economische ontwikkelingen en de daarmee gepaard gaande bezuinigingen alsmede een zich terugtrekkende overheid, is de noodzaak om nieuwe geldstromen aan te boren toegenomen. Het museum heeft, naast de al zeer lange tijd bestaande Vereniging van Belangstellenden in De Lakenhal, nieuwe wegen aangeboord, onder meer met ‘Het Lucas van Leyden Mecenaat’. Er is het afgelopen jaar veel tijd gestoken in het optuigen, professionaliseren en borgen van werkzaamheden ten aanzien van ondernemerschap binnen de organisatie. Daarnaast is de organisatie nog eens intern kritisch doorgelicht om te aangekondigde bezuinigingen te kunnen realiseren. Vooralsnog kunnen de bezuinigingen worden opgevangen zonder personele consequenties. Zoals al eerder genoemd is ook de interne financiële managementrapportage verbeterd waardoor actief kan worden gestuurd op de ontwikkelingen.

Ten aanzien van de tweede hoofdlijn – hieronder vielen:

- Veiligheidsbeleid vernieuwen. Met het oog op nieuwe ontwikkelingen en de pensioenring van een groot aantal beveiligingsmedewerkers, is het afgelopen jaar geïnvesteerd in de veiligheidszorg. In dit kader is onder meer het interne Calamiteitenplan en Bedrijfs Hulpverlening Plan herzien en is opdracht gegeven tot het verder uitwerken van het Collectie Hulpverlening Plan (CHV). In 2013 zal geïnvesteerd worden in diverse opleidingen en verdere implementatie van de stukken.
- Restauratie en Uitbreiding. In de zomer werd door B&W het Kaderbesluit Restauratie & Uitbreiding vastgesteld. Onder leiding van het Project Management Bureau (PMB) van de gemeente is de verdere concrete uitwerking van de materie voortvarend opgepakt. In dit kader is het belangrijk dat het museum op tijd en vaak pro actief bij de verdere ontwikkelingen betrokken is. Hierbij manifesteerde zich een gebrek aan tijd vanuit het museum. Het zoeken van extra mankracht bleek meer tijd te vergen dan aanvankelijk was voorzien waardoor het museum bij dit proces minder betrokken kon zijn dan de bedoeling zou moeten zijn. Desondanks zijn de contouren van een definitief Programma van Eisen uitgewerkt alsmede de contouren van de stedenbouwkundige visie voor het gebied. Bouwhistorische verkenningen van de bestaande panden, waardestelling van de aard en nagelvaste collectiestukken en een opname van de bouwkundige gebreken werden opgeleverd. De dossiers aangaande gebouwbeheer, exploitatie na uitbreiding en kapitaallasten zullen ook komend jaar veel aandacht vergen.

Winkel:

- Onderzocht is wat de best lopende artikelen zijn geweest van de afgelopen drie jaar. Het assortiment boeken en winkelartikelen is verkleind door de slecht lopende artikelen af te stoten en de goed lopende producten extra onder de aandacht te brengen. Het assortiment moest verder een link hebben met de collectie van het museum of met de stad Leiden. Dit heeft geresulteerd in een omzet van € 27.492,- ofwel € 0,63 per bezoeker; een stijging van 6,2% t.o.v. 2011 (€ 0,59 per bezoeker). De stijging is deels te danken aan de overname van de verkoop van de ansichtkaarten van de Vereniging van Belangstellenden. De inkoopkosten per bezoeker zijn van € 0,37 per bezoeker gestegen naar € 0,47; een stijging van 27% welke voornamelijk veroorzaakt is door de eenmalige uitgave voor winkelvoorraad, met name de genoemde ansichtkaarten.
- Vanaf 2012 verzorgt het museum zelf de inkoop en verkoop van de ansichtkaarten na deze te hebben overgenomen van de Vereniging van belangstellenden. Het overgenomen assortiment kaarten is grondig opgeschoond en aangevuld in de winkel. Er zijn verschillende acties bedacht om de kaartenverkoop te stimuleren. In maanden met vergelijkbare bezoekersaantallen heeft dit geresulteerd in een afzetstijging van 58% t.o.v. 2011.
- In het jaar 2013 zal getracht worden de winstgevendheid van de winkel verder te verhogen. Dit wordt o.a. bereikt door verkoopcijfers regelmatig te analyseren en hierop het assortiment aan te passen. Verder zullen we kleinere bestelhoeveelheden hanteren. Zo zal er een minder groot risico zijn dat er producten moeten worden afgeschreven.

Personeel:

- Met het oog op de aanstaande pensionering van een groot aantal beveiligers en de baliemedewerker, heeft het museum de beveiliging en de baliebezetting laten doorlichten door een extern bureau. Insteek was om de huidige organisatie en werkwijzen in kaart te brengen, een benchmark uit te voeren met andere, vergelijkbare musea en aanbevelingen te doen voor verbeteringen. De rapportage was veelal positief ten aanzien van gastvrijheid. De verbeterpunten

zijn meegenomen bij de sollicitatieprocedure en de verdere organisatie. Eveneens zal de zogenaamde Thuiswachtdienst formeel worden ingevoerd.

PERSONEEL EN ORGANISATIE

DIRECTIE

Directeur	mw. M. Knol
Secretariaat	mw. J. Berkelie, mw. T. Cordess

COLLECTIES & PROGRAMMERING

Hoofd programma en collectie	dhr. R. Wolthoorn
Conservator oude kunst	dhr. C. Vogelaar
Conservator moderne kunst	mw. D. Wintgens Hötte
Conservator actuele kunst	mw. N. Roepers
Projectcoördinator tt. Parelen	mw. E. Stoutjesdijk (per 1/6)
Conservator geschiedenis	mw. J. Zijlmans
Junior conservator kunstnijverheid	mw. F. Diercks (t/m 31/1) dhr. P. de Jong (per 1/4)
Conservator Utopisch Nest	mw. R. van der Ploeg
Collectie registrator	mw. J. de Bruin
Bruikleenregistrator	mw. A. Bosch van Drakestein
Depotbeheerder	dhr. B. Doff
Medewerker behoud en beheer	mw. L. Vliegenhart
Medewerker tentoonstellingen/projecten	mw. E. Echternach

PUBLIEK

Hoofd publiek	mw. M. Schat
Medewerker publiciteit	mw. M. van Iterson (t/m 31/3) mw. M. van Oene (per 1/4)
Medewerker educatie	mw. M. van Dommele
Medewerker publieksbegeleiding	mw. L. Vermond
Medewerker fondsenwerving en relatiebeheer	mw. T. Lem (per 6/8)

BEDRIJFSVOERING

Hoofd bedrijfsvoering	dhr. P. van der Kamp
Financieel medewerker	dhr. J. Hermens
Receptionist	dhr. E. Pietersz

Oproepkrachten	mw. T.Lem (t/m 5/8), mw. E. Stoutjesdijk (t/m 30/5)
Coördinerend suppoost	dhr. W. Flippo (t/m 31/12)
Coördinator beveiliging	dhr. J. van der Toorn (per 12/11)

SERVICE

Medewerker beveiliging	dhr. H. Härtel (t/m 30/9), dhr. T. Huijgen (per 1/10) dhr. H. Kreeft (t/m 30/6), dhr. B. Mammarr, dhr. D. Middelkoop (t/m 12/5), dhr. J. Olijerhoek, dhr. P. Overdijk (per 1/10)
Oproepkrachten tbv beveiliging	dhr. L. Geutjes (per 1/9), dhr. P. Overdijk (t/m 30/9), dhr. M. Veerman
Medewerker tentoonstellingen/techniek	dhr. F. van der Groen
Medewerker gebouw/techniek	dhr. J. Spaargaren
Totaal	24,9 fte

Freelance rondleidsters Museum De Lakenhal

Mw. A. van Andel, mw. E. de Baan, mw. K. Bodewes, mw. M. Brandsma, mw. E. Buiten, mw. E. Clifford Kocq van Breugel, mw. B. Flikweert, mw. H. Groenendijk, mw. C. van der Heyden, mw. F. Hoekstra, mw. M. Hoogduin, mw. S. Leupen, mw. L. Maassen, mw. I. Moerman, mw. J. van Santen, mw. M. Verbeek-Schrijner.

Contract | uitzendkrach | vrijwilliger | stagiar

mw. J. Bozsán, dhr. G. Camiletti, mw. D. Ekema, dhr. S. Enderbrink, dhr. P. Frölich, dhr. L. Geutjes, mw. K. van Goethem, mw. M. Goos, mw. E. Hamers, mw. I. van Hagen, mw. S. Hoopman, dhr. D. Keman, dhr. H. Kogelman, dhr. M. Künsner, mw. M. Kwint, dhr. T. Mostert, dhr. A. Musah, dhr. B. van Ommen, mw. R. Sevink, mw. C. Stoutjesdijk, mw. E. Sijben, mw. E. van Tol, mw. R. Ubink, mw. D. van der Woude, dhr. R. Wijngastra, mw. C. Weijnsfeld, mw. R. Zielhuis.

Vrijwilligers

De volgende vrijwilligers waren actief in het museum: mw. S. Backer, dhr. A. Bel, mw. S.J. Bel, dhr. H. Das, mw. P. Das-Valk, mw. G. Emmer, dhr. C.Th. van Erp, mw. B. de Feber-Mulder, mw. D. Fernandez Voortman, mw. A. van der Geest, mw. A.L.M. Goudsmit, mw. E. Groenendijk, mw. I. Grondel, mw. A.S. de Haas, mw. J.L. Hamann, mw. H. van Heusden, mw. K. Hogenelst, mw. L. Huibregtsen, mw. H.C. Huigen, mw. E. Jansen-de Roos, mw. R.E. de Kanter, mw. J.G. Kruyt, mw. Ch. van Lieshout, mw. J.C.S. Lodder, dhr. B. Lodder, mw. M. Lopes de Laguna, mw. J. Mann, mw. N. Muntinga, mw. M. Opdam, mw. B.I. Peereboom, mw. M. Poldervaart, mw. I. Püschel, mw. C.M.A. de Ridder, mw. M.J.P. van Schie, mw. J. Steemers, mw. L.D.Tromp, mw. H. Verhoef, mw. M. Weijers, dhr. J.A.P.M. Westerdijk, mw. E. Westerveld,

FINANCIËN

exploitatie rekening 2012		resultaat 2012	begroting 2012	resultaat 2011
baten	bijdragen derden	552.031	466.104	784.753
	tentoonstellingen en projecten	514.477	427.613	660.801
	aankopen kunst	13.772	23.058	72.500
	restauratie collectie	10.864	-	35.876
	restauratie en uitbreiding gebouw	-	-	9.775
	educatief programma	12.918	15.433	5.801
	opbrengsten overig	256.458	197.866	614.443
	toegangsgelden	166.809	76.088	199.050
	bezoek tentoonstellingen	40.436	52.606	349.462
	horeca	10.407	8.584	24.721
	winkel	33.985	49.746	37.020
	vergoedingen collectie	4.820	10.843	4.190
	totaal opbrengsten	808.489	663.970	1.399.196
	bijdrage gemeente Leiden	4.555.129	4.555.129	3.023.774
	exploitatie	1.851.765	1.851.765	1.788.403
	programming	292.941	292.941	296.571
	educatief programma	25.324	25.324	26.542
	conservering	32.638	32.638	19.253
	beheer collectie en vaste opstelling	123.731	123.731	118.737
	aankopen kunst	1.559.139	1.559.139	58.376
	onderhoud en beveiliging	183.391	183.391	183.448
	kapitaallasten	486.202	486.202	532.443
totale batens		5.363.619	5.219.100	4.422.969
lasten	reguliere exploitatie	4.650.367	4.551.146	3.024.896
	personele lasten	1.664.284	1.558.521	1.490.364
	kantoorkosten	201.035	173.282	220.533
	publiciteit	126.038	41.069	49.671
	educatie	89.930	40.757	91.090
	collectie	3.826	32.638	1.626
	beheer collectie en vaste opstelling	134.463	134.573	126.829
	aankopen	1.627.890	1.682.197	172.129
	horeca	9.685	8.528	12.338
	winkel	20.986	28.549	43.205
	onderhoud en beveiliging	122.609	183.391	108.449
	huisvestingskosten	160.516	181.440	186.990
	kapitaallasten	489.104	486.202	521.672
	bijzondere uitgaven	780.849	767.953	1.352.124
	tentoonstellingen en projecten	780.849	767.953	1.352.124
totale lasten		5.431.216	5.319.100	4.377.020
saldo uit gewone bedrijfsvoering		-67.597	-100.000	45.950
mutatie voorzieningen	aankopen kunst	-54.980	-100.000	-41.253

	restauratie en conservering collectie	39.676	-	53.503
	onderhoud en beveiliging	60.782	-	75.000
	restauratie en uitbreiding gebouw	-	-	9.775
exploitatieresultaat		-113.075	-0	-51.074
resultaatbepaling	exploitatie	-142.114	-26.459	46.764
	tentoonstellingen en projecten	67.006	5.206	-45.290
	educatie	-51.688	-	-58.747
	horeca	722	56	12.383
	winkel	12.999	21.197	-6.184
resultaat totaal		-113.075	0	-51.074
stand reserves en voorzieningen stand per datum		31-12-2012	mutatie	31-12-2011
	bedrijfsreserve	527.093	-113.075	640.168
	voorziening onderhoud en beveiliging	368.510	60.782	307.729
	voorziening aankopen kunst	61.684	-54.980	116.664
	voorziening restauratie collectie	182.382	39.676	142.706
	voorziening restauratie en uitbreiding gebouw	123.220	-	123.220
totaal voorzieningen en reserves		1.262.889	-67.597	1.330.486
overige gegevens	ratio extern/intern budget	27%	26%	32%

TOELICHTING OP DE EXPLOITATIEREKENING 2012

Algemeen

De weergave van de financiële gegevens is gewijzigd ten opzichte van de voorgaande jaarverslagen met als doel een beter inzicht te kunnen geven van de financiële situatie. De balanspositie is hier vooralsnog niet opgenomen, omdat een aantal onderdelen hiervan te zeer verweven is met andere afdelingen van de gemeentelijke organisatie en niet zonder meer afzonderlijk inzichtelijk zijn. Aangezien Museum De Lakenhal onderdeel is van de gemeente Leiden, wordt ook voor een accountantsverklaring verwezen naar de jaarrekening van de gemeente, te vinden op www.leiden.nl/financien.

In 2012 leidde het lager bezoekersaantal tot lagere inkomsten en in mindere mate voor lagere uitgaven op een aantal andere posten. Dit is zichtbaar bij toegangsgelden, bezoek tentoonstellingen, horeca en winkel.

De bijdragen van derden voor de aankopen van kunst, en de uitgaven hieraan waren in 2012 hoger dan opgenomen in de cijfers. Door deze aanpassing wordt conform de afspraken met de verkoper van De Brillenverkoper van Rembrandt de verkoopprijs niet openbaar gemaakt.

Toelichting op de voornaamste afwijkingen

- De realisatie van de bijdragen van derden aan tentoonstellingen is in 2012 hoger dan begroot doordat de inkomsten van de tentoonstelling Parelen die in 2011 begroot waren deels overgeheveld zijn naar 2012 om de lopende kosten te dekken.
- De inkomsten uit toegangsgelden zijn structureel hoger. De oorzaak ligt met name in de vertraagde doorwerking van de verhoging van de toegangsprijs in de vergoeding voor museumkaartbezoek. Dit is in het meerjarenbeeld vanaf 2013 gecorrigeerd.
- De hogere bijdrage van de gemeente aan de exploitatie en de hogere uitgave aan personeel volgen uit de herijking van de organisatie waarbij budget is toegevoegd voor het op sterkte brengen van het personeelsbestand.
- De hogere lasten voor publiciteit zijn voornamelijk veroorzaakt door het ontwerp en invoering van de nieuwe huisstijl.
- De lagere lasten voor collectiebeheer komen doordat er in 2012 voorrang is gegeven aan het uitwerken van het project werk in uitvoering waar collectiebeheer ook een (kleiner) onderdeel van is.
- De hogere uitgaven voor kantoorkosten zijn veroorzaakt door incidentele uitgaven aan ICT en aan externe advisering met name met betrekking tot beveiliging.
- De lagere huisvestingskosten zijn het gevolg van lagere uitgaven aan energie. Vooralsnog wordt dit als een incidenteel voordeel gezien.

De reserves en voorzieningen worden als gevolg van boekjaar 2012 als volgt gewijzigd:

- Bedrijfsreserve: onttrekking van € 113.075, met name als gevolg van extra uitgaven aan externe advisering (beveiliging) en de nieuwe huisstijl
- Onderhoud en beveiliging: storting van € 60.782, als reservering voor investeringen in beveiligingssystemen en voor het opvangen van incidenteel hogere lasten op (klein) onderhoud
- Aankopen kunst: onttrekking van € 54.980 wegens de voorziene bijdrage uit de reserve voor de aanschaf van de Brillenverkoper van Rembrandt
- Restauratie collectie: storting van € 39.676 wegens lagere kosten in 2012

Restauratie en uitbreiding gebouw: geen mutaties aangezien de donaties via het Mecenaat verlopen

NEVENFUNCTIES, DIENSTREIZEN, PUBLICATIES

DIRECTIE | META KNOL

Besturen en commissies:

Stichting Kunstenaarsinitiatief MU (Eindhoven), bestuurslid

Stichting Framer Framed (Amsterdam), bestuurslid

Museumgroep Leiden, bestuurslid

Lidmaatschappen:

Leidse regiokring

Dames Sociëteit Oegstgeest

Art Table Nederland

Nederlandse Museum Vereniging

IKT, International Association of Curators of Contemporary Art

ICOM, International Council of Museums

Gastcolleges, lezingen, ontvangsten, jury's en overige activiteiten :

29 januari	uitreiking Award Leidse Jazzweek, Q-bus Leiden
9 februari	spreker symposium Framer Framed, Indisch Herinneringscentrum Bronbeek
9 februari	ontvangst Private Banking Rabobank Leiden, Museum De Lakenhal
14 februari	voordracht Dames Sociëteit, Oegstgeest
17 februari	persconferentie presentatie aankoop <i>De Brillenverkoper</i> van Rembrandt, Museum De Lakenhal
2 maart	ontvangst oud-bestuurders Gemeente Leiden, Museum De Lakenhal
8 maart	spreker Festival De Verleiding, Nieuwe Energie, Leiden
21 maart	jury selectie landschapsarchitect Singelpark, Leiden, met o.a. Peter Zumthor en Piet Oudolf
29 maart	ontvangst buitenlandse directeurs Webster University, Museum De Lakenhal
2 april	spreker inspiratiebijeenkomst <i>Leiden, Stad van Ontdekkingen 2030</i> , Stadsgehoorzaal, Leiden
23 april	deelname werkconferentie Den Haag Culturele Hoofdstad, Kunstgebouw, Rijswijk
9 mei	ontvangst Rotary Club Wassenaar, Museum De Lakenhal
9 mei	jury Wassenaarse kunstprijs, Wassenaar
25 mei	deelname symposium Stedelijk Museum Bureau Amsterdam, De Nieuwe Liefde, Amsterdam
25 mei	deelname jury Hermine van Bers Prijs 2013, Leiden
28 augustus	lezing Vereniging van Belangstellenden, Museum De Lakenhal
1-2 september	jurering en uitreiking Ars-prijs, Ars Emulae Naturae, Leiden
7 september	selectiecommissie Oriëntatiereizen, Mondriaan Fonds, Amsterdam
20-21 sept	deelname symposium Veerstichting, Pieterskerk, Leiden
24 september	deelname Symposium Framer Framed, Museum Van Loon, Amsterdam
3 oktober	deelname rondetafel discussie Stichting DOEN, Amsterdam
23 oktober	deelname symposium Ontdek Citymarketing, Leiden

25 oktober	spreker Ledendag Rabobank Leiden, Stadsgehoorzaal, Leiden
2 november	deelname symposium Oud- Leiden, Stadhuis, Leiden
4 november	opening tentoonstelling Fenny van der Wal, Ars Emulae Naturae, Leiden
9 november	ontvangst bestuur Papefonds, Museum De Lakenhal
12 november	dinerbijeenkomst Particulier Mecenaat, FOAM, Amsterdam
23 november	adviescommissie Structurele Aankopen, Mondriaan Fonds, Amsterdam
3 december	gastcollege Universiteit van Amsterdam
29 december	deelname symposium New World Summit, Utopisch Nest, De Waag, Leiden

Atelierbezoeken:

Bij Maurice Braspenning, Burckhardt Söll, Marjolijn van Haasteren, Guido Winkler, Hans de Bruijn, Izaak Zwartjes, Annelies Dijkman, Koen de Vries en Allart Lakke.

Dienstreizen:

27-28 januari	Oriëntatie museale restauratie- en nieuwbouwprojecten Antwerpen (Museum aan de Stroom) en Lille (Palais des Beaux-Arts) en tentoonstellingsbezoek <i>Danser Sa Vie</i> (Centre Pompidou)
3-4 februari	Oriëntatie museale restauratie- en nieuwbouwprojecten Karlsruhe (ZKM) en Bregenz (Kunstmuseum Bregenz)
22-23 maart	Reis naar Ludwigshafen (Wilhelm-Hack Museum) in verband met mogelijke overname tentoonstelling <i>UTOPIA</i> (2013)
27-30 april	deelname IKT-Congres 2013, Tel Aviv
6-8 juni	professional preview Documenta, Kassel
27-29 juni	heidagen Management Team Museum De Lakenhal, Westervelde
4-5 oktober	Museumcongres, Maastricht

Publicaties:

- Meta Knol, Laura Stamps, Karin van Dam (2012, NAI/O10 Publishers). T.g.v. tentoonstelling *Karin van Dam. Born in a Balloon* in Gemeentemuseum Den Haag, 30 juni t/m 26 september 2012.
- Blogs voor BV Leiden (www.ondernemendleiden.nl) vanaf augustus 2012
- Interview met Benno Tempel, Edwin Jacobs, Meta Knol in *NRC-Handelsblad* van 3 december 2012. N.a.v. tentoonstelling *Museum Minutes* in de Kunsthal, Rotterdam
- Meta Knol, General Introduction 'Towards a World Renaissance?' in: Mariska ter Horst (ed.), *Changing Perspectives. Dealing with Globalisation in the Presentation and Collection of Contemporary Art* (2012, Kit Publishers).

HOOFD BEDRIJF | PAUL VAN DER KAMP

Besturen en Commissies

Bestuurslid van een familiestichting voor de instandhouding van de historische collectie

Reserve officier bij 1CIMIC bataljon (civiel-militaire samenwerking)

HOOFD PRESENTATIES | ROB WOLTHOORN

Dienstreizen:

6-8 juni Persdagen van *Documenta* in Kassel

Cursussen:

30 oktober-1 november *Collectie Hulpverlening voor beslissingsbevoegden in het CHV traject* te Badhoevedorp

28-30 november Internationale meeting *Reducing Risk to Heritage* in Amersfoort

CONSERVATOR MODERNE KUNST | DORIS WINTGENS HÖTTE

Dienstreizen:

22/23 maart Werkbezoek Wilhelm Hack Museum Ludwigshafen am Rhein (met Meta Kno) i.v.m. tentoonstelling *Utopia 1900 – 1940*

9-11 september Werkbezoek Hamburg, Itzehoe en Seebüll i.v.m. tentoonstelling *Utopia 1900 – 1940*

Publicaties:

Doris Wintgens Hötte, 'Kerk en moderne kunst . Een moeizame relatie.' In: *De Oud Katholiek*, juli 2012, jaargang 128, pp. 8-12

CONSERVATOR GESCHIEDENIS | JORI ZIJLMANS

Besturen en commissies

Historische Vereniging Oud Leiden, bestuurslid

Dirk van Eck-Stichting, bestuurslid namens Oud Leiden

3 oktoberlezing Universiteit Leiden, bestuurslid

Overleg Geschiedenis Leiden, commissielid

Gastcolleges, lezingen en overige activiteiten

16 april Rondleiding museumgidsen

28 augustus Presentatie Vereniging van Belangstellenden Museum De Lakenhal

26 september College Webster University

21 september College Museum- en Jeugduniversiteit, Museum De Lakenhal

22 november Presentatie Lucas van Leyden Mecenaat

16 december College Museum- en Jeugduniversiteit, Museum De Gevangenpoort

Dienstreizen

10 april	Opening tentoonstelling <i>Tachtigjarige Oorlog</i> , Museum Den Briel
19 april	Werkbezoek Gemeentemuseum Den Haag i.v.m. lakense stoffen en mode
29 mei	Historische Sectie, tentoonstellingsanalyse <i>Rafaël</i> in Teylers Museum
23 augustus	Werkbezoek Weverijmuseum, Geldrop
4-5 oktober	Museumcongres Nederlandse Museum Vereniging in Maastricht
13 oktober	Opening tentoonstelling <i>Alexandrine Tinne</i> , Haags Historisch Museum
2 november	Symposium <i>Voorwerpen maken geschiedenis</i> , Koninklijk Historisch Genootschap Den Haag

Publicaties

Jori Zijlmans, *Geschiedenis van de collectie en het museum*. In: Collectieplan Museum De Lakenhal (2012), p. 7-33.

Jori Zijlmans, 8-delige nieuwsberichtenreeks over Leidens Ontzet. Leidsch Dagblad, september/oktober, 2012

CONSERVATOR OUDE SCHILDERKUNST | CHRISTIAAN VOGELAAR

Besturen en commissies

Voorzitter van de Stichting Antonius Abt, Vught

Bestuurslid van de Stichting Cultuur Inventarisatie, Amsterdam

Lid van de redactie van het *Jaarboek voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Leiden en Rijnland* (“Leids jaarboekje”)

Gastcolleges, lezingen en overige activiteiten

24 januari	Studiedag rond Ferdinand Bol, Vredespaleis, 's-Gravenhage
12 februari	Lezing over de schetsboeken van Willem Hendrik van der Nat, Museum De Lakenhal
15 maart	Gastcollege <i>La Tradizione Francescana nell'Arte del Rinascimento Italiano e Nordico</i> , Facoltà dei Lincei, Universiteit Milaan
13 april	Openingswoord bij de tentoonstelling <i>Sheherazade</i> van Ellen Schippers in Arti, Amsterdam
7 september	Lezing over kunsthistorisch onderzoek in musea, Rijksuniversiteit Groningen
18 september	Conferentie van de Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA), Museum Boijmans van Beuningen, Rotterdam
29 oktober	Symposium <i>De weg naar Van Eyck</i> , Museum Boijmans van Beuningen, Rotterdam
20 november	Bijzondere ledenvergadering van de Vereniging Rembrandt, Lutherse Kerk, Amsterdam

Dienstreizen

25 januari	Dienstreis in het kader van de tentoonstelling B.J. van Hove, Historisch Museum, 's-Gravenhage
------------	--

28 mei	Materieel-technisch onderzoek van Lucas van Leydens <i>Christus en de blinde van Jericho</i> in de restauratiewerkplaats van het Staatsmuseum Hermitage, St. Petersburg
29 mei t/m 17 juni	Werkbezoeken aan de musea van St. Petersburg, Pavlosvk, Gatchina, Peterhof, Poesjkinmuseum Moskou, Ekatarinenburg, Nizjni Novgorod, Perm, Omsk, Saratov en Smolensk ter voorbereiding van presentatie Hollandse meesters uit Rusland
1 december	Dienstreis in het kader van de tentoonstelling <i>Portret in Portret</i> , Dordrechts Museum, Dordrecht

Publicaties

Christiaan Vogelaar, “Rembrandt, *De Brillenkoper*”, in: *Bulletin van de Vereniging Rembrandt*, jaargang 22 nr. 2 (2012), pp. 16-20.

Christiaan Vogelaar, “Eerherstel voor een vroeg dubbelportret uit Leiden”, in: Facebook. Studies on Dutch and Flemish Portraiture of the 16th-18th Centureis. Liber Amicorum presented to Rudolf E.O. Ekkart, Leiden/'s-Gravenhage (RKD), 2012, pp. 23-28.

Christiaan Vogelaar, “Isaac Claesz. Van Swanenburg, *Zelfportret*”, in: *Portret in Portret in de Nederlandse Kunst 1550-2012*, tentoonstellingscatalogus, Dordrechts Museum, Bussum/'s-Gravenhage 2012, p. 78-79.

Christiaan Vogelaar, “Peintre anonyme d’Anvers ou de Leyde, *Un pèlerin induit en erreur par le diable*” en “Anonyme, Leyden, *Scènes de la vie de saint Antoine Abbé*”, in : *Fables du Paysage Flamand. Bosch, Bles, Brueghel, Brill*, tentoonstellingscatalogus, Lille, Palais des Beaux-Arts, 2012, pp. 144-145 en 208-209.

Tentoonstellingen en presentaties

Willem Hendrik van der Nat

Floris Verster & Albert Verwey

De Leidse Koorboeken

WERELDSCHATTEN! Van Cicero tot Erwin Olaf. Ontdek de Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek Leiden

CONSERVATOR TOEGEPASTE KUNST | PROSPER DE JONG

Besturen en commissies

Stichting Historische Behangsels en Wanddecoraties in Nederland (Utrecht)

Redactie jaarboek ‘Tegel’, Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum

Expositiecommissie van Vrienden van het Nederlands Tegelmuseum, Otterlo

Publicaties

Prosper de Jong, 'Dieren op tegels in Huis Lambert van Meerten', in: 'Delf Cultuurhistorisch magazine voor Delft', jaargang 14 nr. 4, 2012, pp. 8-11

VERENIGING VAN BELANGSTELLENDEN IN DE LAKENHAL

(vriendenvereniging VBL)

Inleiding

Dit jaarverslag, dat is opgesteld door het bestuur, geeft een beeld van de activiteiten van het bestuur en van de vereniging in het jaar 2012. Een belangrijke gebeurtenis was de substantiële schenking door de VBL aan het museum voor de aankoop van de *Brillenverkoper* van Rembrandt. Andere markante gebeurtenissen waren de instelling van een lidmaatschap voor het leven (€ 575,-) en de voor de leden ter beschikking gekomen ledenlijst.

Bestuur

In de loop van dit verenigingsjaar hebben zich geen veranderingen voorgedaan in de bestuurssamenstelling. Het bestuur was als volgt samengesteld:

Voorzitter:	de heer mr. J.H.F. (Haro) Schultz van Haegen, aftredend: 2015 e-mail: voorzitterVBL@lakenhal.nl
Penningmeester:	de heer mr. D. (Dick) Catoen, aftredend: 2014 e-mail: penningmeesterVBL@lakenhal.nl
Secretaris:	mevrouw dr. J.G. (Truus) Kruijt, aftredend: 2015 e-mail: secretarisVBL@lakenhal.nl
Ledenadministrator:	mevrouw L.D. (Louise) Tromp-Genang, aftredend: 2015 e-mail: ledenadministratorVBL@lakenhal.nl
Leden:	de heer mr. R.H. (Roel) Breedveld, aftredend: 2015 de heer A.C. (Alexander) Geertsema, aftredend: 2014 de heer prof. dr. P.C.W. (Pancras) Hogendoorn, aftredend: 2015

Ledenvergaderingen en Bestuursvergaderingen

De jaarlijkse Algemene Ledenvergadering werd gehouden op 23 mei, waarna Christiaan Vogelaar, conservator oude kunst, een lezing hield over het schilderij de *Brillenverkoper* van Rembrandt, dat met substantiële steun van onder meer de VBL aangekocht kon worden. Het bestuur vergaderde vijf keer: op 15 februari, 11 april, 29 augustus, 31 oktober en 12 december. Vaak terugkerende agendapunten betroffen de website, ledenbinding en de restauratie van de *Kruisiging* van Cornelis Engebrechtsz; over deze kwesties wordt hieronder afzonderlijk gerapporteerd. Verder was een vast agendapunt *Berichten uit het Museum*, waarin de directeur van Museum De Lakenhal, Meta Knol, samen met het hoofd communicatie, Minke Schat, het bestuur informeerde over allerlei zaken omtrent het museum, waaronder de politieke besluitvorming en het proces ter voorbereiding van de restauratie en nieuwbouw van het museum, de nieuwe huisstijl, de pr-campagne van het museum als collectiemuseum, tentoonstellingen, het Lucas van Leyden Mecenaat (LLM) en personele aangelegenheden.

Ledenwerving en ledenbinding

Permanente aandachtspunten van het bestuur zijn: hoe maken we de VBL aantrekkelijker voor de leden (ledenbinding) en hoe kunnen we het ledenbestand uitbreiden, gedifferentieerder maken en 'verjongen' (ledenwerving). Het streven is om in de komende jaren het ledental naar 1000 te brengen; het aantal leden bedroeg aan het eind van het kalenderjaar 620.

Ledenwerving.

Mevrouw Minke Schat stelde een concept-communicatieplan voor de VBL op, dat temporeel parallel liep aan de pr-campagne van het museum in het voorjaar. Het bestuur gaf hieraan vooralsnog geen vervolg, omdat er op dat moment geen passende aanleiding voor een grootscheepse ledenwervingscampagne was en omdat de begrote kosten te hoog waren in verhouding tot de jaarlijkse contributieontvangsten.

De oude folder zal worden vervangen door een nieuwe, met geactualiseerde gegevens en in de nieuwe huisstijl, die aansluit bij die van het museum. Dit kon dit verslagjaar nog niet gerealiseerd worden, omdat er nog geen drukwerk in de nieuwe huisstijl voorhanden was.

Ledenbinding.

Het bestuur stelde voor 2012 een activiteitenmodule op met vier activiteiten voor de leden. Daarvan zijn er drie gerealiseerd. Op 23 mei hield Christiaan Vogelaar zijn lezing over de *Brillenverkoper* na de ALV. Op 28 augustus verzorgden Jori Zijlmans, Paula van der Heiden en Meta Knol een lezingenavond over de geschiedenis en de toekomst van het museum; aanleiding hiervoor was het Kaderbesluit Restauratie-Nieuwbouw door de gemeente, waarmee de fase van uitwerking van de plannen kon ingaan. Op 9 december was er een exclusieve Parelnochtend, met rondleidingen door gastconservator Karin Post en Meta Knol bij de tentoonstelling *PARELEN in Kunst, Natuur & Dans*. Na afloop kregen de leden de publicatie van de tentoonstelling cadeau van het museum, alsmede een kleurenprint van het artikel van Christiaan Vogelaar over de *Brillenverkoper* in de zomereditie van het blad van de Vereniging Rembrandt. Verder werd 20% korting gegeven op PARELEN-artikelen in de museumwinkel. De geplande excursie naar het Dordts Museum kon niet doorgaan, als gevolg van een onoplosbaar organisatorisch probleem in Dordrecht. Andere initiatieven om de band tussen de leden te versterken waren het verspreiden van een ledenlijst¹ tijdens de ALV en het project “Leden voor Leden”, waarbij leden met deskundigheid op een bij het museum passend gebied werden opgeroepen deze kennis te delen met andere leden; als resultaat hiervan wordt in 2013 een lezingenavond door leden voor leden georganiseerd. Ten slotte werd een LinkedIn-groep van de VBL ingesteld (zie het volgende punt). De post voor het lidmaatschap 2013 in de nieuwe huisstijl is veel later dan wenselijk is de deur uit gegaan als gevolg van een samenloop van diverse omstandigheden.

Website en e-mail

Gedurende het verenigingsjaar is, in samenwerking met medewerkers van het museum, verder gewerkt aan de verbetering van de VBL-pagina van de website van het museum (zie onder de kop “vriendenvereniging vbl” op de homepage van het museum: www.lakenhal.nl). De website zal gaandeweg een belangrijker rol gaan spelen in de communicatie met de leden. Aanmeldingen als lid of adreswijzigingen ontvangt het bestuur bij voorkeur via de website. Door aansluiting bij de LinkedIn groep VBL is het makkelijker onderling te communiceren via e-mail (zie www.linkedin.com groep Vereniging van Belangstellenden Museum de Lakenhal). Verder staan op de website alle belangrijke stukken, zoals de statuten, jaarverslagen, het beleidsplan 2011-2015, lijsten van schenkingen en bruiklenen, de lijst archiefstukken die bij het RAL toegankelijk zijn, en hoe u een donatie aan de VBL kunt doen in de vorm van schenking, legaat of erfenis.

¹ Daarin worden uitsluitend leden vermeld die er geen bezwaar tegen hadden in de lijst te worden opgenomen. Wegens de omvang van het document is de lijst niet naar alle leden gestuurd. Leden van de VBL kunnen de lijst aanvragen bij de ledenadministrator.

Ook zal berichtgeving per e-mail steeds belangrijker worden; het bestuur neemt daarom standaard in de communicatie met de leden het verzoek om een e-mailadres op.

Aankoop en restauratie van objecten

In dit verenigingsjaar heeft de VBL een substantieel bedrag geschonken aan het museum, waardoor, samen met bijdragen van diverse fondsen en de gemeente, het schilderij *Brillenverkoper* van Rembrandt door het museum kon worden aangekocht. Dit past in het beleid van de VBL om haar financiële middelen bij voorkeur in te zetten voor grotere aankopen en restauraties. Dit geldt eveneens voor de restauratie van de *Kruisiging* van Engebrechtz, inclusief de lijst. Het museum heeft in december een plan op hoofdlijnen voor een fondsenwervingsactie onder - in eerste instantie - de VBL-leden aan het bestuur voorgelegd, waarmee het bestuur heeft ingestemd. De VBL streeft ernaar € 60.000,- bijeen te brengen; er worden drie geefkringen (naar de hoogte van de schenking) onderscheiden, die daarvoor verschillende faciliteiten krijgen. Een werkgroep bestaande uit leden van het VBL-bestuur en medewerkers van het museum zorgen voor de nadere uitwerking van het plan.

Afgezien van deze concrete acties, vindt het bestuur het van belang dat structureel beleid wordt vastgesteld voor het inzetten van de financiële middelen van de VBL ten behoeve van aankopen en restauraties. Dat beleid moet passen in de visie van het museum op de bestaande collectie en de uitbreidings- en ontzamelwensen. Het bestuur heeft diverse activiteiten ontplooid voor de formulering van het beleid (zie het jaarverslag over 2011), maar voor de afronding ervan was het wachten nog op het collectieplan van het museum. Dat plan is op 30 oktober met het bestuur besproken. Naar verwachting zal het beleid na overleg met de leden en met het museum in 2013 definitief vastgesteld worden.

De contacten met het museum

Nu meer VBL-activiteiten per jaar in het museum gepland worden dan voorheen (zie ledenbinding), heeft het bestuur de vraag aan de orde gesteld of de kosten uitsluitend ten laste van het museum moeten blijven komen. Er is een voorstel in voorbereiding, dat op de ALV van 2013 aan de orde zal komen. Na een jaar zal een evaluatie plaatsvinden, mede vanuit het perspectief van de kosten in relatie tot het aantal aanwezigen. De VBL heeft op bescheiden wijze de pr-campagne van het museum ondersteund door de leden te vragen anderen te interesseren door middel van de toegestuurde museumfolder voorjaar/zomer 2012.

In het algemeen gesproken kan het bestuur terugzien op een constructieve samenwerking met de directie en medewerkers van het museum, met waardering voor elkaars inbreng.

Representatie en aanwezigheid

Waar het kon aanvaardde het bestuur de uitnodigingen van het museum voor allerlei activiteiten door het museum of Scheltema georganiseerd.

Conclusie

Voor de leden zijn dit jaar belangrijke stappen gezet, waaronder de instelling van een lidmaatschap voor het leven, de ledenlijst, de opstelling van een activiteitenmodule die redelijk succesvol uitgevoerd is, de verbeteringen aan de VBL-pagina van de website inclusief de vorming van een LinkedIn-groep VBL.

Voor het museum heeft de VBL een belangrijke rol gespeeld bij de aankoop van de *Brillenverkoper* van Rembrandt en is de fundering gelegd voor een dergelijke rol bij de restauratie van de *Kruisiging* van Cornelis Engebrechtz. Het bestuur zal zich ook komend jaar met veel enthousiasme inzetten voor de toekomst van de vereniging.

LUCAS VAN LEYDEN MECENAAT

(LLM)

Stichting Het Lucas van Leyden Mecenaat

Het Lucas van Leyden Mecenaat is in de huidige vorm actief sinds maart 2011. Het mecenaat is een stichting onder aanvoering van bestuursvoorzitter mr. drs. L.C. (Elco) Brinkman. Het Lucas van Leyden Mecenaat heeft als statutaire doelstelling Museum De Lakenhal in welke vorm dan ook financieel en moreel te steunen en ook derden daartoe te inspireren. In de periode 2011-2017 komen de opbrengsten van het mecenaat ten goede aan de restauratie en nieuwbouw van Museum De Lakenhal. Vervolgens worden de opbrengsten ingezet voor bijzondere projecten en tentoonstellingen van het museum.

Oorsprong

De Stichting het Lucas van Leyden Mecenaat is in 2001 opgericht op initiatief van de Vereniging van Belangstellenden in De Lakenhal (VBL). De VBL is een laagdrempelige vereniging van Lakenhalliefhebbers die sinds 1918 bestaat, een kleine 650 leden telt en zich van oudsher richt op bijzondere aankopen voor de Lakenhalcollectie. Tot 2011 werd de stichting Lucas van Leyden Mecenaat echter niet actief beheerd.

Op initiatief van Haro Schultz van Haegen (voorzitter VBL) en de museumdirectie is in 2010 het initiatief genomen om het Lucas van Leyden Mecenaat nieuw leven in te blazen. Het vernieuwde Lucas van Leyden Mecenaat werd op 4 maart 2011 in Museum De Lakenhal gelanceerd tijdens het eerste mecenaatsdiner. Tijdens de opening van de tentoonstelling *Lucas van Leyden en de Renaissance* op 19 maart 2011 werd, in aanwezigheid van H.M. de Koningin, de lancering van het Lucas van Leyden Mecenaat ook publiekelijk bekend gemaakt.

Naamgeving

Het mecenaat is vernoemd naar de 16^e-eeuwse schilder en graficus Lucas van Leyden. Deze Leidse vernieuwer bracht de kunst van de Renaissance naar de Noordelijke Nederlanden. Door zijn talent en brede belangstelling, de snelle verspreiding van prentkunst over heel Europa, en door zijn goede contacten met buitenlandse kunstenaars zoals Albrecht Dürer in Duitsland en Joachim Patinir uit Vlaanderen, werd Lucas van Leyden al bij leven en welzijn gewaardeerd als een van de grootste kunstenaars van zijn tijd. Zijn beroemdste altaarstuk, *Het Laatste Oordeel* uit 1526-27, is één van de topstukken van Museum De Lakenhal. Het wordt wel 'de Nachtwacht van de zestiende eeuw' genoemd.

Missie

Nadat het Lucas van Leyden Mecenaat in 2011 werd heropgericht, is in 2012 vooral actief ingezet op de werving van nieuwe leden. Het bestuur streeft ernaar duurzame relaties te ontwikkelen tussen Museum De Lakenhal en filantropische burgers die een band voelen met Leiden in het algemeen, en met Leidse geschiedenis en kunst in het bijzonder. Het bestuur wil dit doel bereiken door particulieren en bedrijven uit Leiden en omstreken de kans te bieden een eigentijds sociaal netwerk te ontwikkelen in een bijzondere culturele en historische omgeving. Hiermee zet het mecenaat zich de komende jaren exclusief in voor het werven van de aanvullende fondsen voor de restauratie en nieuwbouw van Museum De Lakenhal. Na 2017 zullen de opbrengsten van het mecenaat ten goede komen aan (her)inrichting, programmering en bijzondere projecten van het Museum De Lakenhal.

Geefkringen

Het Lucas van Leyden Mecenaat kent drie geefkringen met elk hun eigen privileges: Drapeniers, Staalmeesters en Gouverneurs. Bij giften vanaf 10.000 euro per vijf jaar mag een mecenas zich Drapenier noemen. Als een mecenas per vijf jaar 25.000 euro of meer schenkt, wordt de schenker Staalmeester genoemd. Gouverneurs schenken vanaf 50.000 euro per vijf jaar aan het mecenaat.

De geefkringen zijn vernoemd naar aanzienlijke burgers, keurmeesters en leidinggevende werkzaam in de oude 'Laecken-Halle' tijdens de Leidse Lakenindustrie. In de 16^e en 17^e eeuw was het Leidse laken wereldberoemd vanwege de kleur en de kwaliteit. Drapeniers waren aanzienlijke burgers die een bijzondere rol speelden in het bestuur en de handel van de stad. Een drapenier hield zich bezig met de vervaardiging en verkoop van lakense stoffen. Staalmeesters waren de belangrijkste keurmeesters van het Leidse laken. Zij controleerden de kleur van de stoffen, op basis van gewaarmerkte monsters: 'stalen'. Dit was van groot belang, want de hoogwaardige glanzende kleuren als blauw, purper en karmozijnrood maakten de Leidse stoffen wereldberoemd. Het staalmeesterschap was een invloedrijke erefunctie.

Gouverneurs hadden de leiding over de lakenindustrie, zij vormden het bestuur en hielden streng toezicht op de kwaliteit. Goedgekeurde partijen kregen een loden keurmerk, een lakenloodje. Het beroemde Leidse laken werd over de hele wereld verhandeld. Leidse lakenloodjes zijn dan ook in alle werelddelen teruggevonden. Nieuwe gouverneurs werden geworven onder de notabelen en grote ondernemers van de stad Leiden.

Privileges

De leden van het Lucas van Leyden Mecenaat ontvangen speciale privileges, zoals uitnodigingen voor bijzondere ontvangsten in het museum, naamsvermelding en excursiemogelijkheden. Leden kunnen rekenen op de persoonlijke aandacht van het bestuur, directie en medewerkers van Museum De Lakenhal. Tevens worden de mecenasen uitgenodigd voor besloten voorbezoeken van tentoonstellingen en het jaarlijkse mecenaatsdiner. Ten tijde van de bouw en restauratie worden de leden meegenomen op *hard-hat tours* om achter de schermen direct getuige te zijn van de voortgang.

Het exclusieve mecenaatsprogramma is verankerd in de geschiedenis, programmering en collectie van Museum De Lakenhal. Naast dit mecenaatsprogramma ontvangen de mecenaatsleden een persoonlijke 'sleutel' tot het museum, die eens per vijf jaar te verzilveren is. Deze 'sleutel' is bijvoorbeeld in te wisselen voor een bezoek aan het depot van Museum De Lakenhal of een bijzonder ontvangst door de directeur of een conservator.

Bestuur

Het bestuur van Stichting Het Lucas van Leyden legt met dit jaarverslag en jaarrekening verantwoording af over het gevoerde beleid en de besteding van de ontvangen schenkingen over het boekjaar dat geëindigd is op 31 december 2012. Dit verslag met jaarrekening geeft daarnaast inzicht in de kosten die gemaakt zijn ten behoeve van de werving in relatie tot de opbrengsten.

Het bestuur in 2012

Het Lucas van Leyden Mecenaat is een stichting met een eigen bestuur:

Voorzitter:	De heer mr. drs. Elco Brinkman
Peningmeester:	De heer mr. Haro Schultz van Haegen
Secretaris:	Mevrouw drs. Sylvia den Engelsens
Leden:	De heer Jeroen Maters

De heer prof. dr. Ton van Raan
De heer prof. dr. Michiel Scheltema

De bestuursleden zijn vrijwilligers. Ze ontvangen geen bezoldering en er worden geen reis- en verblijfskosten verstrekt. Het bestuur bepaalt en houdt toezicht op het beleid en doet dit in nauw overleg met de directie van Museum De Lakenhal.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur van Stichting Het Lucas van Leyden Mecenaat stelt het beleid vast en houdt toezicht op de uitvoering ervan. In 2012 kwam het bestuur van het Lucas van Leyden Mecenaat vier maal bijeen. De bestuursvergaderingen vonden plaats in Museum De Lakenhal op 12 januari, 14 mei, 10 september en 22 november. De bestuursleden kregen voor elke vergadering de agenda en relevante stukken toegestuurd door de relatiemanager/-beheerder van het mecenaat. Bij de LLM bestuursvergaderingen waren de directeur van Museum De Lakenhal, Meta Knol, en het Hoofd Publiek van Museum De Lakenhal, Minke Schat, aanwezig.

Het bestuur behandelde in 2012 onder meer de volgende onderwerpen:

- Goedkeuring van jaarverslag en jaarrekening over 2011

Evaluatie 2011

- Begroting 2012 vastgesteld
- Juridische/ fiscale consequenties nieuwe Geefwet
- Culturele ANBI status
- Communicatie/ PR mogelijkheden
- Wervingsprocedure professionaliseren
- Bestuurscontacten met potentiële mecenasen
- Verschillende wervingsactiviteiten, zoals mecenaatsdiner en borrel
- Aftreden van de externe relatiemanager
- Aantreden interne relatiebeheerder
- Goedkeuring kostenefficiënt bestuursvisitekaartje
- Goedkeuring LLM ledenpas
- Goedkeuring nieuwe huisstijl LLM/ Museum De Lakenhal
- Jaaragenda 2013
- Vaststellen strategische wervingsagenda

Museum en Mecenaat

Stichting Het Lucas van Leyden Mecenaat is een steunstichting van Museum De Lakenhal. Het secretariaat van het mecenaat bevindt zich sinds augustus 2012 in het museum. Dit is de sterke band en nauwe samenwerking tussen mecenaat en museum ten goede gekomen. Vanaf augustus 2012 vindt er twee a drie wekelijks overleg plaats tussen de relatiebeheerder van het mecenaat en de directeur en hoofd publiek van Museum De Lakenhal. Ook is de samenwerking met de overige medewerkers van het museum geïntensiveerd

Leden

Het bestuur kan terugkijken op een buitengewoon succesvol 2012. Het totaal aantal leden staat aan het einde van dit verslagjaar op 28 Drapeniers en 4 Staalmeesters. In 2012 treden er 17 mecenasen toe tot het Lucas van Leyden Mecenaat: 15 Drapeniers en 2 Staalmeesters. Vlak voor het einde van dit verslagjaar overlijdt de heer T. Willemse, ere-mecenas. Hij laat het mecenaat zijn collectie meubels en kunst na.

In 2012 heeft één mecenaatslid zijn persoonlijke 'sleutel' tot Museum De Lakenhal ingezet. Bij toetreding tot het mecenaat ruilde Rabobank Leiden, Leiderdorp en Oegstgeest hun sleutel-privilege in voor een ontvangst met borrel.

De ingestapte leden zijn particulieren en vertegenwoordigers uit onder meer het bedrijfsleven, wetenschap, gezondheidszorg en de advocatuur. De leden komen uit Leiden en de omliggende regio en hebben een voorliefde voor kunst, cultuur en geschiedenis. Met hun LLM-lidmaatschap geven zij invulling aan hun maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Relatiebeheer

Halverwege 2012 is het bestuur in samenspraak met de directie van Museum De Lakenhal overeengekomen een interne relatiebeheerder aan te stellen. Tot 6 augustus 2012 was mevrouw Roosmarijn Ubink van projectbureau OrElse, de relatiemanager van het Lucas van Leyden Mecenaat. Om het relatiemanagement op te nemen in de staande organisatie van het museum is mevrouw Roosmarijn Ubink per 6 augustus opgevolgd door mevrouw Tara Lem. Hiermee is het bestuurssecretariaat ondergebracht in de afdeling Publiek van het museum.

De Medewerker Fondsenwerving & Relatiebeheer voert het bestuurssecretariaat van de Stichting Het Lucas van Leyden Mecenaat. Het bestuur blijft in nauwe samenwerking met Meta Knol, directeur Museum De Lakenhal, en Minke Schat, Hoofd Publiek van het museum, verantwoordelijk voor de inhoudelijke ledencontacten en de ledenwerving.

Toekomstvisie

De personele wisseling in het relatiebeheer is aangegrepen als moment voor evaluatie. De eerste helft van 2012 stond voornamelijk in het teken van de ledenwerving. In het laatste deel van dit verslagjaar zijn enkele verbeteringen in zowel de leden- als financiële administratie doorgevoerd. Eind 2012 besteedde het bestuur veel aandacht aan het te voeren toekomstige financiële beleid. Hiertoe werd een kosten en baten analyse gemaakt. Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat de uitgaven in 2011 en begin 2012 nog niet in verhouding stonden met de opbrengsten. Oorzaken hiervan zijn de relatief hoge opstartkosten en personeelskosten.

Het bestuur streeft ernaar de organisatiekosten zo laag mogelijk te houden, om zo het streefbedrag van € 750.000,- euro over te houden voor donatie aan de restauratie en uitbreiding van Museum De Lakenhal.

Naast het aangepaste financiële meerjarenbeleid zal het komende jaar in het teken staan van verdere professionalisering, werving en publieke bekendheid van het mecenaat. De vooruitzichten voor toetredingen tot het mecenaat in 2013 zijn positief. De reeds ingestapte mecenasen zijn zeer betrokken en enthousiast en promoten het mecenaat met verve binnen hun eigen netwerk. Met een ruime verdubbeling van het aantal leden begint dit principe 'leden voor leden' zijn vruchten af te werpen. Het bestuur spreekt de ambitie uit deze positieve lijn in de komende jaren door te trekken.

Communicatie

In het jaar 2012 verdubbelde het Lucas van Leyden Mecenaat haar ledenaantal. Dit succes kwam mede tot stand door verschillende wervings- en communicatiemiddelen en evenementen:

Communicatiemiddelen:

- Informatiepakket
- Welkomstpakket
- Mecenaatsfolder
- Persoonlijke berichten
- Uitnodigingen op naam
- Factsheet nieuwe Geefwet, culturele ANBI-status, schenken
- Lezingen en voordrachten
- Website | steun Museum De Lakenhal
- Folders, nieuwsbrief, brochures Museum De Lakenhal
- Werven leden voor leden

Evenementen:

- Rabobank en Museum De Lakenhal:
Rabobank Leiden, Leiderdorp en Oegstgeest heeft zich begin 2012 verbonden aan het Lucas van Leyden Mecenaat. Op 9 februari is een gezamenlijk evenement georganiseerd in de vorm van een ontvangst met rondleiding en borrel voor de private bankers van Rabobank Leiden, Leiderdorp en Oegstgeest.
- Mecenaatsdiner
Op 30 maart 2012 vond het jaarlijkse Lucas van Leyden Mecenaatsdiner plaats in Museum De Lakenhal. In 2012 was dit diner toegankelijk voor zowel leden van het mecenaat als gasten die overwogen toe te treden en zich graag wilden oriënteren op het specifieke karakter en het netwerk van het mecenaat. Aanwezig waren bestuursleden, medewerkers van Museum De Lakenhal en 3 gasten namens Gemeente Leiden waaronder burgemeester Lenferink en wethouder De Haan van Cultuur, Werk en Inkomen. De grootste groep gasten betrof de mecenasen en geïnteresseerden. Aanwezig waren 21 potentiële begunstigers en speciale gasten en 17 reeds ingestapte mecenasen, het merendeel met introduc e.

- **VIP opening tentoonstelling PARELEN**
Alle mecenasen ontvingen een uitnodiging voor de exclusieve VIP-opening van de tentoonstelling *PARELEN in kunst, natuur en dans* (16 september 2012 t/m 13 januari 2013) op zaterdagavond 15 september. De avond begon in Museum De Lakenhal waarna de opening feestelijk werd voortgezet in het nabijgelegen Scheltemacomplex. Het was een avond waarbij veel belangrijke contacten van het museum aanwezig waren.
- **Thanksgiving Day**
In 2012 viel Thanksgiving Day op 22 november. Het Lucas van Leyden Mecenaat greep deze viering aan als een uitgelezen moment voor een mecenaatsborrel.
Conservator Jori Zijlmans startte de avond met een introductie over Thanksgiving Day, gevolgd door twee speedrondleidingen door de aard- en nagelvaste collectie en de tentoonstelling PARELEN gevolgd door een aansluitende borrel. In totaal waren er 38 gasten aanwezig: 18 mecenasen, 11 speciale gasten en potentiële begunstigers en 9 medewerkers en conservatoren van Museum De Lakenhal.

Financiën

Nieuwe Geefwet en Culturele ANBI

Het Lucas van Leyden Mecenaat is sinds 1 januari 2012 officieel een culturele Algemeen Nut Beogende Instelling (culturele ANBI) waarop de nieuwe Geefwet van toepassing is. Op 7 juni van dit verslagjaar is de belastingdienst ter reguliere controle van de ANBI-status bij het mecenaat langs geweest en is bevestigd dat het mecenaat de ANBI behoudt. Het mecenaat is hierdoor vrijgesteld van betaling van schenk- en erfrecht zodat elke schenking geheel ten goede komt aan de geplande restauratie en uitbreiding.

Schenkeningen

In 2012 zijn er 15 Drapeniers en 2 Staalmeesters toegetreden tot het Lucas van Leyden Mecenaat. Hiervan zijn 14 schenkingen notarieel vastgelegd in een schenkingsakte. Drie schenkingen verlopen via de vennootschapsbelasting. Twee mecenasen schonken het totaalbedrag in één keer, de overige schenkingen worden gespreid over vijf opeenvolgende jaren. De kosten van het opmaken van de schenkingsaktes zijn deels voor het Lucas van Leyden Mecenaat en worden deels gesponsord door BMS Netwerk Notarissen. In 2012 is een totaal van 113.000,00 euro aan schenkingen toegezegd, deels in lijfrente constructie, deels in eenmalige giften.

Bijzondere schenkingen en collecties

In januari 2012 ontving het Lucas van Leyden Mecenaat een anonieme schenking van 15.000 euro. Mecenaatslid de heer T. Willemse is in december 2012 overleden en heeft het mecenaat een collectie van kunstvoorwerpen nagelaten. De nalatenschap van de heer T. Willemse zal verantwoord worden in 2013, het jaar dat de collectie geveild gaat worden en de omvang van de nalatenschap redelijkerwijs is in te schatten.

FINANCIERS

Subsidiegever

Gemeente Leiden

Begunstigers

SNS Reaal Fonds

Mondriaan Fonds

BankGiro Loterij | Stichting DOEN

Mondriaan Fonds

PARELEN in KUNST NATUUR & DANS

PARELEN in KUNST NATUUR & DANS

Utopisch Nest

Utopisch Nest

Gemeente Leiden

Vereniging Rembrandt

Mondriaan Fonds

Vriendenvereniging VBL

Vereniging Rembrandt

Aankoop Rembrandt van Rijn: *Brillenverkoper*

Aankoop Rembrandt van Rijn: *Brillenverkoper*

Aankoop Rembrandt van Rijn: *Brillenverkoper*

Aankoop Rembrandt van Rijn: *Brillenverkoper*

Aankoop Gerrit Bolten, Roemer

Partners

Leidsch Dagblad – mediapartner

PARELEN in KUNST NATUUR & DANS

COLOFON

©Museum De Lakenhal 2013 met bijdragen van

Angelique Bosch van Drakestein

Jenny de Bruin

Thea Cordess

Eva Echternach

Prosper de Jong

Paul van der Kamp

Meta Knol

Tara Lem

Milou van Oene

Resi van der Ploeg

Nicole Roepers

Minke Schat

Lydia Vermond

Christiaan Vogelaar

Doris Wintgens Hötte

Stefan Witteveen

Rob Wolthoorn

Jori Zijlmans

Vereniging van Belangstellenden in De Lakenhal

Lucas van Leyden Mecenaat

Samenstelling Milou van Oene & Minke Schat

Redactie Minke Schat